

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра початкової освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Павлик О.А.
(підпис) (прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 2023 р.

Реєстраційний №

« _____ » _____ 2023 р.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ В УЧНІВ З
КЛАСУ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧИХ ЗАДАЧ З
МАТЕМАТИКИ

Кваліфікаційна робота
студентки групи ПНІм-22
ступеня вищої освіти магістр
спеціальності 013 Початкова освіта
Домуховської Мирослави Русланівни

Керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
Баруліна Юлія Олександрівна

Оцінка: Національна шкала

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Домуховська Мирослава Русланівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЗАСОБОМ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧИХ ЗАДАЧ	8
1.1. Мотиваційна спрямованість, як психолого-педагогічне явище, її сутність та структура	8
1.2. Особливості формування мотиваційної спрямованості в молодшому шкільному віці	17
1.3. Емоційний інтелект: сутність, визначення, зв'язок з мотиваційною спрямованістю	24
1.4. Навчально-творчі задачі, як засіб формування мотиваційної спрямованості у дітей молодшого шкільного віку на уроках математики	32
Висновки до розділу 1	43
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ЗАДАЧ	45
2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці початкової школи	45
2.2. Виявлення рівнів вмотивованості до вивчення математики в учнів 3 класу.....	49
2.3. Експериментальні завдання задля формування мотивації учіння на уроках математики засобами навчально-творчих задач	53
2.4. Результати дослідно-експериментальної роботи.....	60
Висновки до розділу 2	63
ВИСНОВКИ	65

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	66
ДОДАТКИ.....	73
Додаток А.....	73
Додаток Б.....	74
Додаток В.....	75
Додаток Г.....	76
Додаток Д.....	77
Додаток Е.....	78
Додаток Є.....	80
Додаток Ж.....	81
Додаток З.....	83
Додаток І.....	84
Додаток Ї.....	87
Додаток К.....	88

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає в тому, що мотиваційна спрямованість є частиною психолого-педагогічного явища, яка має у своєму складі поняття «мотивація» та «спрямованість особистості», а також активне вивчення у контексті сучасної педагогіки початкової освіти та психології. Дану тему вивчають такі науковці, як от А. Волянчук [6], Т. Лоза [37] та багато інших дослідників.

Учителі НУШ за останні 5 років проводили уроки для учнів 1-4 класів у дистанційному форматі, який не дуже добре підходить для молодшої школи, адже він передбачає перед педагогами непросте завдання – формування важливих компетенцій НУШ, а також мотивацію до навчання, яка починає формуватися з 1 класу. Мотивація є частиною такого явища, як мотиваційна спрямованість, яке сприяє розвитку та формуванню особистості, критичного мислення, емоційного інтелекту.

У даній роботі досліджуються мотиваційна спрямованість та навчально-творчі завдання з позиції НУШ та її педагогічних принципів, що дає можливість розробити інноваційні підходи до навчання та формування мотивації учнів. Враховуючи вікові особливості молодших школярів та їхній інтерес до творчого розв'язування задач, дослідження направлене на пошук нових методик та стратегій, які максимально сприятимуть формуванню мотивації учнів та їхньому активному навчанню математики.

Для вивчення даної теми, ми опрацювали державні документи, такі як: «Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті» (2000), «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 р.р.» (2013), Закон України «Про освіту» (2017), Концепція «Нова українська школа», Державний стандарт початкової освіти (2018). Вони дають роз'яснення вчителям особливостей роботи з учнями 1-4 класу.

Так, наприклад, «Порадник для вчителя НУШ» визначає, що «найцінніший результат початкової освіти в особистісному просторі є здорова дитина, яка умотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; учень/ учениця, які розвиваються, вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином/громадянкою України».

Отже, дитина у молодшому шкільному віці має мотивацію до навчання, яка має своє походження від ігрової діяльності. Через що, рівень сформованості навчальної мотивації повинен визначати розвиток та спрямованість учнів до навчального процесу, отримання компетенцій. Відповідно, навчально-творчі задачі є додатковою умовою того, як потрібно сформувати рівень навчальної мотивації, які можуть бути у формі гри. Все це допоможе дітям налаштувати мотивацію при навчанні у школі, особливо на уроках математики.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити, яким чином впливають навчально-творчі задачі на формування мотивації учіння.

Завдання дослідження:

- 1) провести аналіз досліджуваної проблеми у науковій літературі, педагогічному досвіді української та закордонної педагогіки та психології;
- 2) розкрити сутність навчально-творчих задач, як засобу формування мотиваційної спрямованості учіння молодших школярів;
- 3) провести експериментальну роботу задля визначення мотиваційної спрямованості;
- 4) запропонувати систему авторських задач, які дозволять підвищити мотиваційну спрямованість учнів.

Об'єкт дослідження – процес формування мотиваційної спрямованості молодших школярів.

Предмет дослідження – система роботи з формування мотиваційної спрямованості на уроках математики за допомогою навчально-творчих задач.

Гіпотеза дослідження. Використання навчально-творчих задач з математики в навчальному процесі сприяє підвищенню рівня мотиваційної спрямованості та розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи. Ця гіпотеза передбачає, що застосування навчально-творчих задач у навчанні математики може позитивно впливати на мотивацію учнів та сприяти розвитку їх емоційного інтелекту, за умови системного застосування.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення); емпіричні (узагальнення педагогічного досвіду, спостереження, анкетування, тестування, психологічні методики на мотивацію).

Експериментальна база. Дослідження відбувалося на базі Криворізької гімназії № 69 Криворізької міської ради, в ньому взяли участь учні 3 класу в кількості 24 осіб.

Практичне значення. Дослідження дасть змогу створити комплекс навчально-творчих завдань, які допоможуть учням 3 класу досягти більшої успішності в подальшій навчальній діяльності.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (76 позицій) та 12 додатків. Загальний обсяг роботи – 91 сторінка, обсяг основного тексту – 65 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ЗАСОБОМ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧИХ ЗАДАЧ

1.1. Мотиваційна спрямованість, як психолого-педагогічне явище, її сутність та структура

Сучасний світ приділяє велику увагу знанням, умінням і навичкам молодших школярів і це стає все більш актуальним і сучасним. Однак одним із найважливіших компонентів успішного навчання в освітньому середовищі є мотивація, яка визначає те, як учні приділяють свій час, енергію та ресурси навчанню. Вона не тільки тягне учнів вперед, але й впливає на їх наполегливість і здатність досягати поставлених цілей, що особливо важливо в сучасних умовах, коли навчання відбувається у дистанційному чи гібридному (змішаному) форматі.

Основну роль у формуванні мотивації учнів відіграє початкова школа. Перший учитель не тільки сприяє розвитку мотивації, а й додає любові до навчання та бажання постійно вдосконалюватися, бо розуміє, що сучасні освітні процеси стають стрімкими і незворотними. Саме тому, він вимагає від учнів не лише знань, а й розуміння того, що вони засвоюють самостійно чи на уроці. Тому вчителі початкових класів повинні глибоко розуміти психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку, розуміти їх мотивацію, володіти власними особливостями в процесі формування основи їх неперервної освіти.

У статті «Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися» О. Савченко [55] висловлює думку, що мотиваційний компонент уміння учнів учитися має важливе значення для розвитку молодшого школяра, як на суб'єкта учіння.

Авторка посилається на слова Г. Костюка, який підкреслює, що ефективність навчання визначається тим, наскільки успішно воно сприяє формуванню у учнів мотивації до учіння, а також на дослідження, які свідчать про те, що структура навчальної діяльності сприяє формуванню не лише знань і навичок, але й розвитку пізнавальних інтересів, бажання вчитися, допитливості, любові до книг та самоосвіти [55, с. 85].

Отже, вивчаючи дане питання, ми спочатку відзначити, що головний об'єкт нашого дослідження є учні початкової школи які навчаються у третьому класі, які за віковою періодизацією є учнями молодшого шкільного віку (9-10 років) [7, с. 244].

У психолого-педагогічних дослідженнях, щодо учнів молодшого шкільного віку, можна виявити психічні новоутворення, як довільність психічних процесів, внутрішній план дій, уміння організувати навчальну діяльність, рефлексія та мотивація до навчальної діяльності [54]. Це пов'язано з тим, що вимоги, які висуває школа, передбачають досить високий рівень довільності. Саме тому, учень повинен долати свої бажання та керувати поведінкою за рахунок заданих зразків, які спричинюють розвитку довільності, як властивості психічних процесів і поведінки.

Учні 3 класу, які хочуть, щоб у них сформувалась мотивація до навчання, повинні усвідомлювати власні дії, вчинки. Під час навчання дитини у школі, її свідомість, Я-образ, починає змінюватися, адже вони, учні, стають суб'єктами навчальної діяльності. Даний компонент, Я-образ, сприяє розвитку самостійності та надає широкі можливості для вивчення навколишнього світу, а також оцінювання інтелектуальних, соціальних та фізичних можливостей дитини.

У психолого-педагогічних дослідженнях розглянуто різні аспекти цього віку різними науковцями та науковицями. Один із таких аспектів – бажання дітей до суспільної діяльності та їх здатність до самоконтролю і управління власною поведінкою. На думку Н. Дзядук, учні молодшого

шкільного віку можуть розвивати навички контролю а також сенситивні навички, які включають в себе потребу в навчанні, розкриття індивідуальних здібностей, особливостей освоєння моральних цінностей, а також навчанню навичок спілкування, самоорганізації, самоконтролю і саморегуляції. [14, с. 129].

На думку Т. Лози, розвиток мотивації учня молодшого шкільного віку відбувається постійно. Оскільки він, процес, залежить від процесу соціалізації дитини з дорослими та однолітками, а також вчителем [38, с. 257]. Відповідно, ми можемо виділити дві основні категорії мотивації навчальної діяльності: перша пов'язана зі змістом навчання та процесом виконання завдань, а друга – з широкими взаємовідносинами дитини з іншими людьми. Ці категорії характеризують мотивацію навчання, як дію, при якій дитина усвідомлює відповідальність за свої дії перед самою собою та суспільством.

У контексті нашого дослідження, ми розглянули два основних поняття, які входять у головне поняття – мотивація та спрямованість особистості. Розглянемо кожне визначення окремо.

Мотив, у сучасній психолого-педагогічній інтерпретації, має два підходи: моністичний та інтегральний. Моністичний підхід розглядає мотив як конкретний психологічний феномен з різними розуміннями, такими як потреба, ціль, спонукання, намір, властивість особистості або стан. До моністичного підходу варто зробити акцент, який зробив О. Столяренко [65, 129]. Науковець, наголошував, що мотив – ґрунтується на потребі, цілі, спонуканні.

О. Столяренко, розуміє спонукання як внутрішнє усвідомлення, що відображає готовність людини до активності. Основними динамічними параметрами поняття «мотив» є стійкість (учень вчиться навіть всупереч несприятливим зовнішнім умовам, його навчальна діяльність

високопродуктивна в однакових умовах), модальність (емоційне забарвлення) яка є і позитивною, і негативною [65, 130].

Є. Ільїн зауважує, що потреба не повністю пояснює вчинок, адже сприйняття потреби – це задоволення мотиву, що в корні не є правильним, відповідно мотиви починають поділяти на спадкові та набуті, а це все, на думку автора, не є правильним рішенням [48].

Ми розглянули два різних підходи до поняття «мотив», однак існують ще психолого-педагогічні джерела, у яких подається тлумачення терміну. Розглянемо декілька визначень, які можна використати у нашому дослідженні.

– «Внутрішні імпульси, які спонукають учнів до активної пізнавальної діяльності, спрямованої на засвоєння і застосування знань, вмінь, навичок» [42];

– «Спонування, які характеризують особистість школяра, її основну спрямованість, виховану протягом попереднього його життя як сім'єю, так і самою школою» [49];

Через те, що поняття «мотив» має велику кількість визначень та класифікацій, ми вирішили обрати класифікацію А. Маркової, яка є більш зручною для нашого дослідження. Отже, мотиви можуть бути:

– соціальними: широкі соціальні мотиви (відповідальність, розуміння соціальної значущості навчання); вузькі соціальні мотиви (знання допоможуть здобути певну посаду у майбутньому); мотиви соціального співробітництва (соціальна взаємодія між однокласниками, утвердження ролі та позиції у класі);

– пізнавальними: широкі пізнавальні мотиви (орієнтація на опанування новими знаннями – фактами, явищами, закономірностями); навчально-пізнавальні мотиви (орієнтація на засвоєння способів здобуття знань та їх самостійного отримання); мотиви самоосвіти (орієнтація на отримання нових знань та навчальних прийомів) [68].

Отже, можна зазначити, що мотив – внутрішній пусковий механізм, який приводить дитину до певної діяльності із урахуванням її особистісних потреб, а також має вираз у формі бажання чи стимулу виконання конкретних дій.

На відміну від поняття «мотив», мотивація є комплексне поняття, яке широко вживається у сучасній психолого-педагогічній літературі. Адже її розглядають, як систему факторів, що визначають поведінку людини (у тому числі потреби, мотиви, наміри тощо), а також як характеристику процесу, який активізує поведінкову активність на певному рівні або «сукупність психологічних факторів, які пояснюють поведінку людини, визначають її початок, напрямок та активність» переформулюється із вище сказаними, але має свої нюанси. Адже мотивація до навчання змінює такі аспекти людини, як готовність до виконання завдань, встановлення цілей, розвиток інтересів і установок, а також формує різні переконання про себе [75].

Відповідно, щоб працювати далі над теоретичним розділом, нам потрібно розглянути мотивацію, як психолого-педагогічне явище. Для цього, ми зазначимо думку Д. Колесника, який вважав, що мотивація – «усвідомлена причина активності, яка виникає з потреби, відчуття відсутності, яке людина відчуває протягом свого життя». Відповідно, продовжуючи думку автора, можна сказати, що ця потреба служить основним стимулом для початку активності людини, яка виявляється як особистісне переживання та напруга, і може виявити себе через пошукову діяльність, під час якої відбувається зустріч потреби з її об'єктом. Згодом, ця потреба може породжувати бажання знайти можливість її задоволення [25, с. 204].

Виходячи з цієї думки, ми можемо стверджувати, що мотивація та мотив є важливими компонентами для поняття «мотиваційна спрямованість».

За такою концепцією, мотивація до навчання стимулює самоосвіту та самостійну активність під час занять, використовуючи дидактичні

інструменти та знання з психології особистості. Ця інтерпретація мотивації має у нагоді розвиток ключових компонентів мотиваційної сфери учнів: сенс пізнання, зміст навчальної діяльності, відповідальність, свідомість та готовність дотримуватися моральних норм і багато інших аспектів [59]. Важливо відзначити, що бажання вчитися виступає як ключовий імпульс та основа для визначення мотиваційного спрямування учнів початкових класів. Можна відзначити еволюцію від ігрового мотиву (1-2 клас) до акценту на процес навчання (3-4 клас), яка з'являється під кінець завершення 2 та початок 3 класу.

Навчальна мотивація, за різними психолого-педагогічними джерелами, орієнтована на спрямування та підтримку всіх зусиль, спрямованих на розвиток навчальної діяльності дітей, адже складається із мотивів, цілей, реакцій на невдачі, наполегливості та ведучої діяльності – успішного засвоєння знань, вмінь та навичок, які є необхідними для подальшого життя [7, с. 241]. На думку А. Маркової, мотивація – ієрархія мотивів, які забезпечують цілеспрямованість діяльності людини, джерелом якої є:

1) зовнішня мотивація, що виникає під впливом і тиском зовнішніх імпульсів – вимог, наказів, примусів; викликає зовнішній дискомфорт (учень зобов'язаний виконувати чийось волю); дана мотивація заснована на заохоченнях, покараннях та інших видах стимуляції, які або спрямовують, або гальмують поведінку людини;

2) внутрішня мотивація, що виникає, «зароджується» під впливом внутрішнього дискомфорту (людина діє, щоб отримати внутрішнє задоволення, отримати позитивний психічний стан); діяльність організовується за власною ініціативою, не залежить від чужої; дана мотивація сприяє одержанню задоволення від роботи, викликає інтерес, радісне збудження, підвищує самоповагу особистості [26].

Виходячи із поданої інформації, можна зазначити два типових моменти: мотивація навчальної діяльності є процесом створення

дидактичних умов (за О. Кочарян) із формування внутрішніх та зовнішніх мотивів навчання на уроці, а також розвиток найважливіших структурних елементів мотиваційної сфери школярів: відповідальність за застосування знань про природу, науковий світогляд, цінність та зміст навчальної діяльності для життя, самовизначення, свідомість значимості моральних норм, готовність дотримуватися їх і духовно вдосконалюватись».

Отже, ми бачимо, що учні, переважно обирають широкі соціальні мотиви – мотиви самовизначення та самовдосконалення, відповідальності. При цьому, варто відзначити, що мотиви відповідальності залежать від віку учнів. У нашому випадку, відповідними мотивами будуть однокласники та вчитель. Однак, динаміка пізнавальної мотивації змінюється в залежності від інтересу до процесу, змісту навчальної діяльності до способів здобування цієї діяльності.

В. Кутішенко зазначила, що учні формують широкі соціальні та навчальні мотиви лише після того, як вони переходять із ЗДО до школи [31]. Ю. Приходько вважає, що формування мотивації – це проблема становлення соціальних і моральних, за змістом, мотивів поведінки [50], яка має важливі складові мотивації, як: очікування успіху та передбачення перспективи, які мають розвиток протягом життя дитини.

На думку, О. Гнатюк, «мотивація навчання для молодших школярів – одна з головних умов реалізації навчально-виховного процесу». Адже, вона відіграє важливу роль у становленні особистості, бо без неї неможливо уявити ефективну навчальну діяльність та розвиток здатності потреби до самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти». Відповідно, він може нести певну загрозу, якщо нею не керувати – може виникнути регрес мотивації, зниження її рівня, мотиви можуть втратити свою дієвість [10].

Для формування мотивації навчання в школярів, у наступному пункті, ми зазначимо різні точки зору різних авторів у галузі психології та

педагогіки, а зараз вставимо влучні терміни «мотивація», які існують у психолого-педагогічній літературі:

- «система чинників, що детермінують поведінку (хоча сюди входять потреби, мотиви, цілі, наміри, прагнення) та характеристику процесу, що стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні» [48];
- «сукупність причини психологічного характеру, які зумовлюють поведінку людини, її активність» [24];
- «психічні явища, що стали спонуканням до виконання тієї або іншої дії, учинку, що визначають активність особистості та її спрямованість на досягнення запланованого результату». [64, с.70];
- «комплекс мотивів, які спонукають і спрямовують пізнавальну діяльність людей» [46];

Розглядаючи вище сказані терміни, ми можемо сказати, що мотивація – комплекс мотивів та потреб, які спільно визначають активність учнів початкової школи і складається зі складного механізму, який визначає співвідношення зовнішніх та внутрішніх факторів. Все це можна об'єднати у єдиний термін, який має назву – «мотиваційна спрямованість».

Через те, що ми зробили огляд на поняття «мотив» та «мотивація», ми повинні надати визначення такому поняттю, як «спрямованість». У іноземних літературних джерелах дане поняття є «джерелом спонукання індивіда до певної дії, яке походить від внутрішніх бажань або зовнішньої компенсації [76]. Це означає те, що учень має внутрішні чи зовнішні спонуки, які утворюють напрям до певних дій, бажань, вчинків, а вони, у свою чергу, впливають на мотивацію або керувати учнем за допомогою стійких мотивів.

Деякі вчені надають інші визначення поняттю «спрямованість», а саме:

- «сукупність емоційно-ціннісних відношень, що створюють ієрархічну структуру домінуючих, усвідомлених потреб, мотивів і спонукань

особистості і визначають головні напрямки її поведінки та діяльності. Спрямованість є інтегральною характеристикою особистості і може бути представлена таким чином: а) спрямованість на себе, пов'язана з потребою у самовираженні, самореалізації та самовдосконаленні в сфері праці і поведінки; б) спрямованість на інших людей, пов'язана з інтересом до них, довір'ям, повагою, прагненням до співробітництва; в) спрямованість на предметну сторону професії /зміст професійної діяльності, та проявляється в світогляді особистості, її духовних потребах і практичних діях [51].

Виходячи із визначень, ми можемо зробити акцент на те, що спрямованість – психологічне явище, яке має напрям на певний предмет, пов'язано зі спонуканнями мотивів учня, а також формуванням мотивації шкільного віку. Воно, як і поняття «мотивація» має свої форми, які можна вивчити окремо – бажання, ідеали, інтереси тощо. Однак в основі спрямованості лежать мотиви, які впливають на свідомість людини, а саме – усвідомлено чи не усвідомлено. Саме тому, ми бачимо тісний зв'язок спрямованості із мотивацією, яке в результаті формує таке визначення – «системо-образуюча властивість особистості, що характеризується основними потребами, інтересами, мотивами, установками, цінностями до людей, які орієнтують діяльність особистості незалежно від життєвих ситуацій».

У наступному пункті, ми зазначимо певні особливості формування мотиваційної спрямованості в учнів початкової школи, а також розглянемо зв'язок мотиваційного процесу окремо від емоційного ставлення людини (учня) до різних явищ навколишнього життя.

1.2. Особливості формування мотиваційної спрямованості в молодшому шкільному віці

В умовах НУШ, проблема формування мотиваційної спрямованості є актуальною та важливою. Адже навчити дітей, які мають різну мотиваційну спрямованість – складна справа, яка має певні особливості формування мотиваційного компонента учнів 3 класу.

По-перше, учні початкової школи, коли вперше потрапляють до школи вперше стикаються із новими вимогами у суспільстві та оточенням (соціальним середовищем); переживають зміни у своїх пізнавальних процесах – мислення, пам'ять, сприймання, увага та інші; починають формувати взаємини з однолітками, вчителем; усвідомлювати важливість навчання для свого розвитку та успіху в житті. Ці новоутворення роблять великий вплив на мотивацію навчання та спрямованість до знань [3].

По-друге, у них, протягом навчання, формуються мотиваційні цілі, які під час навчання у 3 класі, мають усвідомлення у можливостях учнів. Вони, у свій час, розуміють звідки вони можуть покращити свої навички, здібності, в результаті чого, виникає боротьба зовнішніх мотивів над внутрішніми.

Зазначені аспекти спільно визначають формування мотиваційної спрямованості, надаючи дітям можливість розвивати свої інтереси, встановлювати цілі та розвивати внутрішню мотивацію до навчання та досягнень. Також вивчення цих особливостей є предметом вивчення психолого-педагогічних статей і не тільки них. Оскільки мотивація – ключовий фактор навчання та розвитку особистості дитини, ми повинні проаналізувати різні точки зору, які подані у психолого-педагогічній літературі, щодо формування мотивації навчання у школярів.

О. Кочарян, у свою чергу вважає, що для формування внутрішньої навчальної мотивації необхідно пройти такі етапи: інтерес до процесу

навчальної діяльності, інтерес до результату діяльності та інтерес до змісту навчальної діяльності [30, с. 11].

В. Казьмін вважає, що учні навчаються за такими факторами: заради навчання, навчання без користі, навчання – соціальна ідентифікація, навчання заради успіху або страху невдач, навчання-примус (під тиском батьків/ вчителів), навчання, яке має загальноприйняті норми, навчання для досягнення мети, навчання (ґрунтується на соціальних вимогах) [20, с 10]. Ці фактори, на думку автора мають вплив на учня 3 класу, адже вони менш емоційні, імпульсивні, опираються на зовнішні мотиви, прагнуть до демократичних стосунків з учителем, хоча не менш важливим джерелом розвитку є сфера пізнання предметів та явищ, пошук причинно-наслідкових зв'язків та залежність між явищами.

Суттєві, для дослідження структури мотивації, є виділені Б. Додоновим [18] чотири структурні компоненти: задоволення від самої діяльності; значущості для особистості безпосереднього її результату; «мотивуючої» сили винагороди за діяльність; зовнішнього тиску, який впливає на особистість. Ці компоненти по своєму впливають на мотивацію навчання школяра.

Ю. Приходько та О. Толмачова, визначають, що мотиви навчання лежать в основі мотивації та з'являються не відразу й спонтанно самі по собі, а лише завдяки їх цілеспрямованого формування в психіці учня. Авторки наводять приклад А. Маркової, яка визначає, що «мотивація учіння у молодшому шкільному віці розвивається у декількох напрямках. Широкі пізнавальні мотиви (інтерес до знань) можуть уже до середини цього віку перетворитися у навчально-пізнавальні (інтерес до способів набуття знань; мотиви самоосвіти представлені простішою формою – читанням додаткових джерел інформації).

Широкі соціальні мотиви розвиваються від загального недиференційованого розуміння соціальної значущості учіння, з яким дитина

приходить у перший клас, до глибшого усвідомлення необхідності навчатися» [50, с. 45].

Є. Ільїн, стверджує, що «мотив відвідування школи та мотив учіння / навчання мають певну різницю у тому, що мотив учіння містить інтерес до навчання/ учіння, який оснований на потребі у нових враженнях від набуття нових знань; бажання здобути освіту у зв'язку з розумінням її необхідності для життя і професійної діяльності; бажання отримати похвалу, задовольнити свій гонор (бути відмінником). Водночас ці мотиви в організації навчальної діяльності та формуванні мотиваційної спрямованості можуть діяти в одному напрямі, а можуть – розходитись. Несформованість мотиваційної готовності до школи є наявністю тільки соціально-рольових мотивів відвідування школи та відсутністю мотиву учіння. Про мотиваційну готовність до школи дітей свідчить їх ставлення до навчання як серйозної суспільної діяльності, емоційна прихильність виконувати вимоги дорослих, намагання опанувати новими знаннями та вміннями» [1].

М. Лук'янова вважає, що здатність дітей подолати труднощі у навчальному процесі є ключовим елементом формування позитивної мотивації навчання. Вона вказує на різницю між соціальними та особистісними чинниками, що впливають на проблеми у навчанні молодших школярів [39, с. 27]. Таку саму думку підтримує К. Мусаєв, який наголошує на важливості соціальних чинників, що визначають середовище, в якому зростає дитина і формується її самоідентифікація. [43].

Виходячи із вивченого, ми можемо заявити, що молодший шкільний вік – критичний період для формування мотиваційної спрямованості, яка визначає подальший успіх для навчання учня, вивчення якого допоможе вчителю та батькам створити сприятливе середовище для розвитку внутрішньої мотивації дитини. Хоча він має розвиток інтересів до конкретних шкільних предметів, як особливість формування мотиваційної спрямованості.

Протягом навчання, учні переживають внутрішні зміни, які можна виявити через питання «Чому ти ходиш до школи?». В учнів 3-4 класу можна почути такі відповіді на кшталт «Мені подобаються уроки математики, але вчити правила граматики української мови – не дуже» [35, с. 98]. Ця відповідь відображає інтерес учня до певного предмету, учні орієнтуються не тільки на себе, дорослого, але й на однолітків, починають вчитися не тільки для батьків, також починають розуміти, що вони вчаться для себе та власних інтересів.

Отже, для учнів початкових класів, щоб сформувати мотиваційну спрямованість необхідно врахувати такий момент: мотивація до навчальної діяльності ефективно працює тоді, коли учень/ учениця мають позитивний емоційний настрій, а також сила потреб мотивів, які спонукають до діяльності, з урахуванням спеціальних умов, бо вони впливають на:

- утвердження гуманного ставлення до всіх учнів, розкриття в дитині особистості;
- активізацію діяльності дітей шляхом використання інноваційних технологій навчання;
- збагачення змісту особистісно-орієнтованим та цікавим матеріалом;
- задоволення потреб у спілкуванні з учителем та однокласниками під час навчання;
- здійснення взаємодії (фасилітації) вчителя з молодшими школярами;
- використання об'єктивних оцінних ставлень учителя до результатів школяра;
- формування допитливості та пізнавального інтересу;
- створення умов для вирішення учнями проблемних ситуацій та подолання труднощів у навчальній діяльності;
- формування адекватної самооцінки своїх можливостей;

- утвердження прагнення до саморозвитку та самовдосконалення;
- створення ситуації успіху дитини як передумови її успішності;
- виховання відповідального ставлення до навчальної праці, формування почуття обов'язку.

На практиці, ми бачимо, що для учнів 3-4 класу орієнтиром для розвитку мотиваційної спрямованості є однолітки, хоча авторитет вчителя є вище, навіть у порівнянні із батьками. Позитивна мотивація виступає як компенсаційний фактор у випадках, коли в учня недостатньо високий рівень спеціальних здібностей або необхідних знань, умінь і навичок. Проте, навіть високі здібності не можуть компенсувати слабку навчальну мотивацію чи її відсутність. Таким чином, успішність навчання дитини залежить не лише від її здібностей, але й від рівня мотивації та її відношення до навчання.

І. Чорней, визначає такі умови для формування мотиваційної спрямованості учнів початкових класів:

- організація навчального процесу (активізація діяльності за допомогою інноваційних технологій навчання, збагачення змісту особистісно-орієнтованим матеріалом, використання об'єктивного оцінювання, формування допитливості тощо);
- спрямування особистісного розвитку дитини (утвердження гуманного ставлення до усіх учнів, розкриття особистості у дитині; задоволення потреб в спілкуванні з вчителем й однокласниками під час навчання;
- здійснення взаємодії вчителя із молодшими школярами; формування адекватної самооцінки власних можливостей; утвердження прагнення до саморозвитку й самовдосконалення; виховання відповідального ставлення до навчальної праці, формування почуття обов'язку) [70, с. 166].

Ці групи мотивів тісно пов'язані із формуванням та розвитку позитивної мотивації, яка є частиною спрямованості особистості, у такому випадку – молодшим школярем.

Отже, мотивація навчальної діяльності, окрім навчального та ігрового мотиву, має пізнавальний та соціальний мотив. До пізнавального мотиву, ми відносимо бажання розвивати інтелект, опановувати нові вміння, навички та знання, а також пізнавальні інтереси дітей, які лежать в основі потреб про розумову активність та саморозвитку. Тоді, як до соціального мотиву, ми віднесемо виявлення у бажанні дитини спілкуватися з іншими людьми, отримувати їхнє визнання та підтримку, а також в прагненні займати певне місце у суспільних відносинах. Одержані мотиви можуть визначатися соціальною потребою у взаємодії та відчуття належності до спільноти, а також мають розвиток та зміни на різних етапах розвитку дитини.

Для успішного формування мотиваційної спрямованості необхідно застосовувати спеціальні методи та підходи, які враховують унікальні потреби кожної дитини та сприяють розвитку її пізнавальних та соціальних мотивів. Це може містити у собі зацікавленість в навчанні, підтримку з боку навколишніх людей та створення сприятливого середовища для навчання та спілкування, а також зміст навчального матеріалу є значним потенціалом у формуванні мотивації навчання, який виступає для учнів, як інформацію, яка отримується від вчителя та навчальної літератури (підручника). Воно має власні вимоги:

1) Інформація, яка підлягає засвоєнню, тобто перетворенню в знання (основні поняття, терміни, факти повсякденної дійсності, закони науки та знання про шляхи і методи пізнання) має відповідати віковим особливостям та потребам дитини. Такими є потреба в постійній діяльності, потреба в тренуванні різних функцій (пам'яті, мислення, уяви), потреба в розумовій діяльності; потреба в теоретичному осмисленні спостережуваних явищ (чому і як вони відбуваються), потреба в новизні, в емоційному насиченні, потреба в рефлексії та самооцінці та інше;

2) Навчальний матеріал має бути доступним, але й одночасно досить складним, містити гумор, нову, цікаву інформацію, орієнтуватися на

минулий досвід та вже засвоєні знання. Змістовно та ілюстративне бідний матеріал не мотивує і не сприяє пробудженню інтересу до навчання. Отже, він має подаватися в такій формі, щоб викликати у школярів емоційну відповідь.

3) Орієнтація змісту кожного уроку, кожної теми на розв'язання проблем науково-теоретичного пізнання явищ та об'єктів навколишнього світу може забезпечити формування змістовних мотивів діяльності навчання (тобто мотивів, направлених саме на зміст діяльності, а не на будь-які побічні цілі цієї діяльності).

Нарешті, формування мотиваційної спрямованості не обходиться без оцінки результатів навчальної діяльності, яка теж мотивує учнів початкової школи. НУШ (Нова українська школа) не використовує оцінку (за документами), проте оцінювання все ж таки відбувається – рівні навчальних досягнень за допомогою літер (В – високий, Н – низький, Д – достатній) у 2-4 класах [26]. Дуже важливо, щоб в оцінці знань мало місце якісний, а не кількісний аналіз навчальної діяльності, підкреслювались позитивні моменти, зрушення у засвоєнні навчального матеріалу, з'ясовувались причини недоліків, а не лише констатувалась їх наявність. Наша задача, як вчителя – навчити дітей ставити досяжну мету, визначити конкретні завдання та кроки до досягнення цієї мети, а також розвинути внутрішню мотивацію.

Отже, у контексті формування мотиваційної спрямованості у молодших школярів важливо звернути увагу на кілька аспектів: по-перше, це формування мотивації до навчання, по-друге, становлення ставлення до отриманих оцінок – як позитивних, так і негативних.

Дані аспекти мають тісне взаємовідношення та вплив на розвиток того, що у психолого-педагогічній літературі має назву – «емоційний інтелект». Він є ключовим у формуванні позитивних емоцій, які сприяють позитивній мотивації та навчальному успіху учнів.

1.3. Емоційний інтелект: сутність, визначення, зв'язок з мотиваційною спрямованістю

Розглядаючи мотиваційну спрямованість, ми виявили, що ставлення до оцінок, як позитивних так і негативних, залежать від рівня емоційного інтелекту.

Даний компонент є ключовим для психології та педагогіці, який має значення у формуванні мотивації навчання. Розглянемо його, з точки зору психолого-педагогічних джерел, які існують у освітньому просторі НУШ.

У широкому розумінні, ЕІ – ключова складова інтелектуальної сфери, яка може визначати, розвивати, розуміти та керувати емоціями, як власними та чужими. ЕІ охоплює навички емоційної свідомості, виявлення емпатії, емоційного вираження, які є важливими для соціальної та міжособистісної взаємодії.

Згідно з Е. Носенко [44], важливим моментом для вивчення емоційного інтелекту (ЕІ) у контексті розвитку особистості є те, що особи з високим рівнем ЕІ здатні краще розуміти свої власні почуття та емоції. Це, зокрема, сприяє формуванню взаєморозуміння та співпраці у різних сферах життя людей. Проведення аналізу поглядів авторки, можна стверджувати про те, що дане явище слід розглядати в усіх аспектах шкільного життя, особливо в ранньому шкільному віці. Саме в цей період відбувається активна емоційна адаптація особистості до себе та оточуючих, що сприяє вдосконаленню самосвідомості, розвитку здатності до рефлексії та навичок поставлення себе на місце однокласника чи вчителя, яке містить урахування їхніх потреб та почуттів.

Т. Котик визначає емоційний інтелект (ЕІ), як науковий термін, який досі залишається молодим, оскільки вчені не змогли надати чіткого визначення його складових. На сьогодні існують різні визначення ЕІ, наведені різними науковцями:

– «властивість особистості, яка відображає пізнавальну здатність людини до розуміння емоцій та управління ними шляхом когнітивного опрацювання емоційної інформації і забезпечує психологічне благополуччя особистості та успішність соціальної взаємодії» [73];

– «інтегративна особистісна властивість, зумовлена динамічною єдністю афекту й інтелекту через взаємодію емоційних, когнітивних, конативних та мотиваційних особливостей і спрямована на розуміння власних емоцій та емоційних переживань інших, що забезпечує управління емоційним станом, підпорядкування емоцій розуму, сприяє самопізнанню та самореалізації через збагачення емоційного й соціального досвіду» [72, с. 244.];

– «здібність адекватно сприймати, оцінювати та виражати емоції; спроможність породжувати почуття, коли вони сприяють мисленню; спроможність розуміти емоції та знання, що стосуються емоцій, а також здібність регулювати емоції, щоби сприяти власному емоційному та інтелектуальному зростанню» [28];

– «інтелектуальна здатність, яка пов'язана з розумінням і управлінням емоційними виявами особистості» [40, с. 330];

– «підструктура соціального інтелекту, яка включає здатність спостерігати за власними емоціями та емоціями інших людей, розрізняти їх і використовувати цю інформацію для управління мислення та діями» [28];

– «сукупність емоційних, особистих та соціальних здібностей, які здійснюють вплив на загальну здатність ефективно справлятися з вимогами й тиском довкілля» [47, с. 197].

Отже, емоційний інтелект (EI/EQ) можна розглядати як показник здатності до спілкування, уміння усвідомлювати власні емоції та розуміти почуття інших людей. Це взаємодія декількох компонентів особистості: емоційних, когнітивних, поведінкових та інше У додатку Б, наведено

таблицю з аналізами авторки, щодо визначень поняття «емоційний інтелект» [74], а також поняття ЕІ (емоційний інтелект).

Проводячи аналіз наукових джерел, нам потрібно зазначити такі функції ЕІ у психолого-педагогічних галузях:

1. Стресозахисна та адаптивна функції (С. Дерев'яненко, Е. Носенко). Дані функції розглядають таким чином, що стресозахисна функція – здатність організму управляти стресом та пристосовуватися до стресових ситуацій, тоді адаптивна – адаптуватися до змін у навколишньому середовищі для забезпечення організму виживання та функціонування.

2. Рефлексивна та регулятивна функції. Дані функції розглядаються вище згаданими авторами, але мають різне пояснення. Рефлексивна функція (для ЕІ) – здатність особистості аналізувати свої емоції, усвідомлення причин їх виникнення, впливу на поведінку та рішення. Діти, які мають розвинену рефлексивну функцію ЕІ можуть ефективно розуміти, чому вони відчувають те чи інше емоційне становище. Відповідно, регулятивна функція – керування власними емоціями інших людей. Це містить уміння ефективно впливати на емоційне становище та емоції оточуючих, а також адаптації поведінки до соціальних ситуацій дітей.

3. Оцінна функція дозволяє оцінювати емоційний стан, які виникають у дитини та її однолітків, а також правильно інтерпретувати, дозволяє розрізняти дитині розрізняти власні та чужі емоції, розуміти вияви, а також вплив на різні ситуації.

Значення ЕІ для життя людини є важливим, адже на думку С. Дерев'яненко роль ЕІ полягає у виборі між прийняттям (усвідомленням) та уникненням (витісненням) емоційних переживань, які виникають у стресових ситуаціях міжособистісної взаємодії» [9, с. 12]. Не дивлячись на велику кількість інформації, дослідники не дійшли єдиної думки у питанні про те, як можна розвивати ЕІ.

Частина вважають, що розвитку піддається лише емоційна компетентність (комунікативні навички) проте воно та ЕІ не тотожні, інша – ЕІ можна розвинути, проте, треба зазначити, що на нього буде впливати тип мислення, темперамент та інші внутрішні та зовнішні фактори. Отже, на внутрішньоособистісному рівні емоційний інтелект дозволяє людині гармонізувати свій емоційний стан, а на міжособистісному рівні – адекватно реагувати та активно впливати на зовнішнє оточення й успішно адаптуватись до соціального середовища. На думку наукового журналіста та психолога Д. Гоулмана, поняття «емоційний інтелект» містить 5 компонентів.

1. Самосвідомість – здатність людини правильно розуміти власні емоції та мотивацію, оцінювати свої слабкі та сильні сторони, визначати мет та життєві цінності. Коли ми беремо до уваги емоційний інтелект, самосвідомість відрізняється від того, що багато людей визначають як «пізнання себе», як глибоке прийняття стратегій самооцінки й аналізу. Бути більш самосвідомим означає наявність когнітивних знань про різні емоційні стани та вміння приділяти достатньо уваги стану своїх емоцій через регулярні проміжки часу протягом дня.

2. Саморегуляція – здатність контролювати власні емоції. Коли людина стає більш обізнаною щодо значущості своїх емоцій у певних ситуаціях, вона дозволяє собі правильно управляти ними. Самоврядування полягає в тому, щоб повністю усвідомлювати, що людина відчуває, та здатна вибрати найбільш прийнятну поведінку в конкретних обставинах.

3. Мотивація. Вона виступає здатністю прагнення мети заради визнання факту про її досягнення.

4. Емпатія є здатністю розуміти емоції людей, які мають тісний контакт у будь-яких емоціях (позитивних чи негативних). Завдяки дослідженню цієї галузі, емпатія стала однією з найважливіших навичок ЕІ, яке дозволяє нам спілкуватися з людьми й передбачити їхні емоційні зміни.

5. Соціальні навички здатні будувати правильні стосунки із людьми, а також спрямовувати їх поведінку у тому напрямі, який є важливим для подальшої співпраці [11, с. 93].

Крім цього, структура ЕІ має два аспекти розвитку: внутрішньоособистісний та міжособистісний. Перший аспект дає усвідомлення власних почуттів, упевненості у собі, терпимість, самоконтроль, відповідальність та інше; тоді як другий формує емпатію, толерантність, комунікабельність, відкритість, діалогічність, антиципацію [41].

У додатку А, ми пропонуємо схеми, які слугують ключем до пізнання мотиваційної спрямованості, адже ЕІ має не менш важливу – мотиваційну функцію. На думку О. Мельник, має реалізацію у зусиллях людини та спрямованість власних емоцій на досягнення мети, самомотивацію, тобто емоція, забезпечує мотиваційний заряд структури. Дослідники стверджують, що здатність людини відкласти отримання дуже важливою передумовою її подальшої успішної діяльності. Чим вище рівень ЕІ, тим краще буде налагоджуватися зв'язок із співрозмовником та його внутрішнім світом.

Для дітей молодшого шкільного віку, оптимальний рівень емоційного інтелекту, характеризується такими показниками: самостійно ідентифікує власний емоційний стан у знайомих та незнайомих ситуаціях; намагається зрозуміти емоційний стан інших близьких людей; має розвинуті рефлексивні здібності; вміє аналізувати мотиви вчинків інших людей; самостійно контролює власний емоційний стан; використовує різні способи досягнення мети відповідно до ситуації; виявляє наполегливість у досягненні мети; використовує отриману інформацію про емоції інших людей у спілкуванні з ними; має стабільний позитивний настрій незалежно від того, є труднощі чи їх нема; має стійку внутрішню настанову на комунікацію; виявляє стійке емпатійне ставлення до людей довкола себе. [69, с. 234 – 244]

Зазначимо, окрім цього, для утворення зв'язку емоційного інтелекту та мотивації, нам не вистачає розуміння того, навіщо потрібні емоції. В основі дослідження про ЕІ лежить поняття емоції, як психологічне явище. У статті Ю. Бойко та Н. Грисенко, емоції – базова детермінанта емоційного інтелекту, а отже поряд з потребами, інтересами та потягами мають спонукальну або мотиваційну функцію. У науковому колі, як помітили авторки, є роботи у яких емоційний інтелект та мотивація розглядається, як тісний взаємозв'язок. Одна з таких наукових теорій, яка розглядає зв'язок ЕІ та мотивацію, є теорія Р. Ліпера, який писав, що «В умовах сучасного суспільства, людина є сильно мотивованою істотою, причому цей факт зумовлений саме емоційними процесами» [5, с. 31].

Вітчизняна психологія має свого дослідника – С. Рубінштейна, який теж намагався поєднати мотивацію та емоційний інтелект. Автор зазначив, що емоції слугують спонуканням та мотивами діяльності, причому почуття сильно діють на емоційний стан людини, а це – на її діяльність [5, с. 35].

Виходячи з цього, ми бачимо, що мотиваційна функція емоцій має такі аспекти: по-перше, емоції є не тільки спонукою до активності людини, але і її мотивом (фактором, який спричинює активність); по-друге, мотиваційні можливості емоцій реалізуються в їхньому прагненні до емоційного балансу; емоції близькі за природою до інстинктів людини, тому належать до несвідомих основ мотивації. Тоді, як інші автори зазначили, що мотиваційна спрямованість, визначає те, як емоційні реакції повинні впливати на наші цілі, поведінку та інше.

Виходячи з вище сказаного, ми бачимо, що молодший шкільний вік – більш сприятливий для розвитку емоційної сфери, адже у цьому віці, діти стають більш чутливими до гармонії, звуків, змін настрою та інше.

Розвиток ЕІ у молодшому шкільному віці потрібно починати з ознайомлення основними емоціями за допомогою:

- читання книжок із подальшим аналізом настрою та почуттів персонажів;
- театралізації творів;
- ігрових вправ під назвою «Вгадай настрої»;
- демонстрації фотографій, малюнків з основними емоціями та їх відтінками.

Особливість цього віку полягає у тому, що діти 1-4 класів мало усвідомлюють власні переживання. Саме тому вони не завжди можуть зрозуміти причини, що їх викликають. Через що, на труднощі у навчальній діяльності, учні відповідають негативними емоційними реакціями – гнівом, образою, страхом.

Відповідно, в освітньому процесі потрібно підтримувати емоційний баланс між ЕІ та ІІ (інтелектуальним інтелектом) [6]. Паралельно нам потрібно зазначити, що існує зв'язок між ЕІ та мотиваційною спрямованістю, який має прояв у спільних моментах психолого-педагогічної сфери (К. Бюлер, Л. Макадей, Н. Степанова). Ці прояви виходять з того вони тісно взаємодіють між собою у житті людини: по-перше свідомість власних емоцій: ЕІ допомагає розуміти та усвідомлювати власні емоції для формування навчальної мотивації; по-друге, емоційна регуляція. Вона допомагає управляти мотивацією, адже люди з високим рівнем ЕІ можуть легше подолати труднощі та залишатися умотивованими; по-третє, міжособистісні відносини: ЕІ відіграє важливу роль у взаємодії з іншими, адже здатність розуміти емоції інших впливає на мотивацію співпраці та спілкування.

Розглянемо емоційну сферу учнів початкової школи. Вона характеризується легкою чуйністю на події, щирістю і відвертістю вираження своїх переживань – радості, смутку, страху, задоволення або незадоволення; готовністю до афекту страху (в процесі навчальної діяльності дитина переживає страх як передчуття неприємностей, невдач, невпевненості

у своїх силах, неможливість впоратися із завданням). Традиційно виділяють три групи факторів, які приводять до порушення ЕІ.

Біологічні передумови емоційних порушень містять генетичні, психологічних причин виникнення емоційного неблагополуччя у дітей можна виокремити особливості емоційно-вольової сфери, зокрема порушення адекватності реагування на впливу ззовні, недолік в розвитку навичок самоконтролю поведінки тощо [18]. а також спадкові чинники.

На думку О. Овчарової, на виховання молодшого школяра впливає «розвиненість емоційного інтелекту, як готовність враховувати свій емоційний стан у своїй діяльності та вміти орієнтуватися на іншу людину» [45, с. 6]. Це означає, що уміння адекватно розпізнавати, контролювати та виражати емоції є необхідною умовою особистісного розвитку та адаптацією у суспільстві. Встановлено, що діти, які нездатні ідентифікувати власні емоції та вербально їх виразити або ідентифікувати емоції інших людей, знаходяться у стані фрустрації, оскільки їм важко зрозуміти, що відбувається у міжособистісному спілкуванні [72].

У залежності від класу, учні формують свій колектив. У нашому випадку, учні можуть бути членами класного колективу із погодженням на його правила поведінки, традиції та інше. Учні стають частиною класного колективу, а також беруть участь у переживаннях, radoцax класу, вітань та інше. Таким чином, можна зробити висновок, що показником розвитку емоційного інтелекту молодших школярів є здатність визначати емоції, враховуючи емоційний стан у власній діяльності, орієнтуватися на емоції інших людей у процесі організації взаємодії.

Отже, емоційний інтелект – це важлива складова розвитку особистості, яку можна розвивати. Процес розвитку емоційного інтелекту має особливості, проте основні структурні елементи емоційного інтелекту починають розвиватися у молодшому шкільному віці й з віком не зникають, а вдосконалюються упродовж періоду навчання [52].

Дане явище, надає можливість учням подолати труднощі та створити позитивну навчальну мотивацію, при вивченні будь-якого навчального предмета. Проте, більшість учнів, якщо за ними спостерігати під час навчальних занять, мають складнощі із таким навчальним предметом, як математика.

Це пов'язано з тим, що завдання, які розташовані у підручнику, не завжди розвивають творчість учнів, їх прагнення до пізнання, позитивну мотивацію тощо. Саме тому, ми переходимо до пояснення, що таке «навчально-творчі задачі» та як за їх допомогою можна сформувати мотивацію на уроках математики НУШ.

1.4. Навчально-творчі задачі, як засіб формування мотиваційної спрямованості у дітей молодшого шкільного віку на уроках математики

У попередньому розділі, ми розглянули вплив емоційного інтелекту на мотиваційну готовність учнів початкової школи та способи його розвитку. Нами було зазначено зв'язок мотивації та ЕІ, який добре помітний на уроках математики, через це ми пропонуємо розглянути поняття «навчально-творчі завдання», як засіб формування мотиваційної спрямованості.

Термін «навчально-творчі завдання» є чисто педагогічним визначенням, що поєднує у собі поняття «навчальні завдання» та «творчість», останнє можна зазначити, як найбільш вживаних термінів у психолого-педагогічній галузі за останні десятиріччя. Так, в літературі 19-20 століття ми можемо відзначити перші спроби пояснення поняття «творчість» (С. Грузенберг), які будувались на основі емпіричних факторів, але це зовсім та творчість, яка нам потрібна [21].

Творчість може виявлятися в різних формах, таких як винахідливість та інноваційна творчість: перша проявляється у нових матеріалах, методах і

термінах, друга полягає в поліпшенні через модифікацію матеріалу або його адаптацію.

Поза видами та класифікаціями існують різні визначення цього явища, що дозволяють розглядати його з різних позицій. А. Давиденко вважає, що творчість – це «мисленева і практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу та духовної культури...» [12, с. 322].

Крім психологічного визначення, важливо враховувати педагогічні погляди на творчість.

Проблема вивчення творчості у навчанні активно досліджується в роботах І. Бех та інших українських науковців. Так, український педагогічний словник зазначає, що творчість – «процес створення нового, що об'єктивно здійснюється у природі або діяльності людини. Продуктами творчості є відкриття, прилади, винаходи, художні та інші продукти» [2].

Варто зазначити, що існують дві протилежні точки зору щодо сутності поняття «творчість» – елітарна та егалітарна. Елітарна точка зору полягає у тому, що творчість властива окремим людям, що створюють суспільно цінні продукти, тоді як прихильники егалітарної концепції творчості – кожна людина є творчою, хоча різною мірою, а творчість умовою самореалізації людини, незалежно від віку.

Хоча педагоги не завжди приділяють належну увагу діяльності з розкриття творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку. Тому, ми можемо спостерігати, що творчі (креативні) можливості учнів початкової школи часто залишаються не реалізованими повною мірою. У суспільному вимірі це призводить до втрати потенційно творчих людей, в особистісному – до нездатності творчо мислити, проявляти ініціативу тощо.

Аналіз та узагальнення різноманітних визначень поняття «творчість» свідчить, що вони зводяться до формули: творчість – це діяльність

особистості зі створення якісно нового, що вирізняється неповторністю та оригінальністю.

Енциклопедія освіти характеризує творчість школярів як «діяльність, результат якої характеризується суб'єктивною новизною, оскільки вона пов'язана із засвоєнням нових знань і розв'язанням різноманітних задач у процесі навчально-виховної роботи у школі» [16, с. 899].

У виявленні сутності окресленого феномену доречно, на нашу думку, результати творчої діяльності з позиції О. Рудницької, яка зосереджує увагу на цінності дитячого творчого самовираження, вбачаючи його у «здатності до переживання почуттів натхнення, окрилення, захоплення від діяльності, готовності помічати та формулювати альтернативи, брати під сумнів навіть авторитетні думки, бачити об'єкт з нового боку, доходити оригінальних висновків, імпровізувати тощо» [53, с. 85] та С. Сисоевої – для формування творчості учнів потрібно розвивати допитливість та прояв інтересу до творчих справ; потяг до пошуку нової інформації, готовність до ризику, ініціативність та наполегливість, працелюбність й емоційна активність; вміння бачити проблеми у буденності, здатність до висування гіпотез і оригінальних ідей, потяг до дослідницької діяльності, розвинута уява, фантазія»; уміння аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію [56, с.144 – 153].

Огляд науково-теоретичних джерел свідчить, що існує багато способів впливу на творчість дитини, проте для нашого дослідження варто обрати навчально-творчі завдання, які є одним із засобом організації змісту навчання.

Суть якого полягає у тому, що педагог створює творчі ситуації, визначає мету, умови та вимоги до навчальної творчої діяльності, під час якої учні активно опановують знання та вміння, розвивають власні творчі здібності, при чому вони відрізняються від традиційних тим, що включають творчий компонент, який спонукає дітей мислити, розв'язувати проблеми та

виявляти творчий підхід до вирішення математичних завдань. На думку С. Сисоєвої, суть цього явища полягає у тому, що «всіх учнів можна залучати до розв'язання різноманітних задач, які будуть сприяти розвитку їх творчих можливостей» [60, с. 187].

Таким чином, розвиток творчого мислення включає не тільки здатність екстраполювати, визначати приховані ознаки, швидко переходити від однієї категорії до іншої, від одного способу рішення до іншого, а й здатність аналізувати та синтезувати [15]. Домінуючим у процесі творчості є психологічний (інтуїтивний), а логічний складовий процес відходить на другий ряд, але це не так.

Логічний компонент є надзвичайно важливою ланкою у процесі творчості, тоді як формалізований результат інтуїтивного розв'язання може виступати наступним засобом, який дозволить розв'язати наступну задачу більш правильно.

Із результатів А. Давиденко, ми бачимо, що перший етап до розв'язання будь-якої задачі є – спроба використання продукту, який був отриманий під час розв'язання попередніх задач. Отриманий раніше результат розв'язання задачі вже може виступає як можливий спосіб розв'язання наступної задачі [12].

Навчально-творча задача, як вважає Сисоєва, полягає у тому, що вона виступає, як специфічна форма організації змісту навчального матеріалу, яка дозволяє, крім оволодіння певними знаннями, розвивати особистісні якості учнів, інтуїтивне мислення [60, с. 186], а також передбачає діяльність дитини у два етапи: формулювання проблеми та її розв'язання, на відміну від навчальної задачі, де діяльність учня йде після того, як вже створили мету та умови задачі.

Проте С. Сисоєва, зазначила, що ці види задач мають спільні риси, які полягають в такому аспекті:

– при їх розв'язанні залежно від рівня розвитку творчих можливостей учнів початкових класі можуть створюватись як репродуктивні, так і власне творчі ситуації, а тому навчальні задачі теж можуть бути спрямовані на розвиток творчих можливостей учнів початкових класів;

– обидва типи задач передбачають оволодіння певними знаннями, вміннями, навичками; їх розв'язання передбачає стадії інсайту (процес розв'язання протікає як творчий).

Одна й та сама задача може стимулювати розвиток творчих можливостей одних учнів і гальмувати розвиток інших. Звичайно, навчально-творчі задачі, безумовно, під силу учням початкової школи на тому етапі, коли вони мають певні засвоєнні знання, вміння, навички; досягли рівня розвитку творчих можливостей й не тільки. В. Кисельова-Біла, зазначила, що на сьогодні в математичній освіті України виникає така потреба, як збереження балансу між двома тенденціями – зберігати традиційне ядро навчання математики і поновити зміст і методи цього навчання.

До традиційного ядра в початковому курсі математики належать задачі: «Задачі в математичній освіті учнів посідають особливе місце. З одного боку, вони складають специфічний розділ програми, зміст якого учні мають засвоїти, а з другого - виступають як дидактичний засіб навчання, виховання і розвитку учнів» [23].

Відповідно, ми можемо розглянути її класифікацію навчальних та навчально-творчих задач, які можна використовувати у нашому дослідженні:

– задачі на виявлення протиріччя, проблемне бачення бувають навчальні (Н.З.) та навчально-творчі (Н.Т.З.); задачі з відсутністю повної інформації(Н.Т.З.);

– задачі на прогнозування (Н.Т.З.); задачі на оптимізацію (Н.З.); задачі на рецензування (Н.З.); задачі на розробку алгоритмічних і евристичних розпоряджень (Н.З. + Н.Т.З.); логічні задачі (Н.З. + Н.Т.З.);

задачі на складання протилежних задач (Н.З.); дослідницькі задачі (Н.Т.З.); задачі на винахідливість (Н.Т.З.); задачі на управління (Н.Т.З.);

– задачі на комунікативність (Н.З. + Н.Т.З.); задачі на розвиток фантазії та уявлення (Н.Т.З.); естетичні задачі (Н.З.).

У роботі В. Богути, можна звернути увагу на результати проведення дослідження на тему: «Виявлення рівня використання навчально-творчих задач в реальних умовах загальноосвітніх закладах». Таблиця із результатами, ми розмістимо у додатку В до нашої роботи. Аналіз цієї таблиці нам говорить про те, що вчителі для проведення уроків математики 3 класу використовують навчально-творчі задачі на формування здатності дослідницької діяльності (задачі на оптимізацію), логічні задачі на вміння аналізувати та синтезувати інформацію, задачі на рецензування, задачі на складання протилежних задач та задачі на оптимізацію [4, с. 30]. Майже аналогічної думки дотримується С. Сисоєва [60] та виділяє такі задачі:

– на виявлення протиріччя, проблемне бачення. Навчальні задачі – задачі прихованого питання, задачі на конструювання проблемних ситуацій, задачі на викриття уявних протиріч; задачі-головоломки, задачі-проблеми, парадокси, антиномії, задачі на формулювання проблем;

– з відсутністю повної вихідної інформації – це навчально-творчі задачі на уточнення мети, умови, вимог та обмежень; з недостатньою вихідною інформацією; з надмірною інформацією, з вихідною інформацією, що містить протиріччя; задачі, в яких практично відсутня вихідна інформація, а мета діяльності;

– на оптимізацію – навчальні задачі на вибір оптимального розв'язання; на оптимізацію процесу, функціонування об'єкта; задачі на оптимізацію витрат, засобів діяльності;

– логічні задачі – навчальні задачі на описування явищ, процесів, на визначення понять, доведення; навчально-творчі задачі – аналітично-синтетичні задачі на встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Систематичне використання на заняттях логічних навчальних і навчально-творчих задач забезпечує реалізацію всіх трьох типів орієнтовної основи діяльності, при цьому ураховуються особливості індивідуального розвитку кожного дитини.

- на складання протилежних задач – навчальні задачі на пошук способу розв'язання, що є протилежним найбільш очевидному; задачі, які потребують способу розв'язання від кінця до початку.

- на винахідливість. Навчально-творчі задачі на пошук нового конструкторського вирішення; на винахід нових конструкцій, нових засобів діяльності, нових речовин.

- на розвиток фантазії та уяви – навчально-творчі задачі – просторові задачі; задачі та завдання на описання явищ, їх наслідків і передумов.

- Естетичні задачі – навчальні задачі на формування поглядів, смаків, естетичних критеріїв, оцінки поезії, музичних творів та ін.; навчально-творчі задачі – написання віршів, творів, пісень, музичних творів; малювання та ліплення по пам'яті або за образним сприйняттям.

Основною навчальною літературою в школі є підручники і задачники, що містять багато корисних вправ і задач. Розв'язуючи їх, учні можуть закріпити свої знання та набути певних навичок, однак для розвитку творчого мислення, самостійності, ініціативи, кмітливості доцільно використовувати не лише задачі, запропоновані навчально-методичною літературою, а й складені учнями самостійно під контролем учителя.

Також для успішного навчання розв'язку задач та розвитку мислення, варто навчити учнів вирішувати сюжетні задачі через поступове опрацювання всіх складових, що складають загальне вміння розв'язувати задачі. Це досягається застосуванням спеціальної системи навчальних завдань, яка спрямована не на отримання розв'язку кожної задачі, а на опрацювання окремої дії. При формуванні вміння розв'язувати сюжетні

задачі власне задача та її розв'язування стають предметом змістовного аналізу дослідження впливу змін в умові задачі на її розв'язання.

Методична система, яка подана у посібнику С. Скворцової, дає розв'язок сюжетні математичні задачі (як один із видів навчально-творчих) на ґрунтуванні визначення поняття «уміння розв'язувати сюжетні математичні задачі», а також на визначенні видів умінь розв'язувати задачі (загального вміння та вміння розв'язувати задачі певних видів) [63]. Головним методом навчання молодших школярів розв'язування сюжетних задач є частково-пошуковий, який базується на особливих системах взаємопов'язаних навчальних задач.

Ці системи побудовані таким чином, щоб спонукати учня виконувати операції порівняння, абстрагування, узагальнення, тобто спрямовані на розвиток мислення дитини. Проте на перших етапах використовуються репродуктивні методи навчання.

Основними засобами навчання молодших школярів розв'язування сюжетних задач є репрезентативні та розв'язувальні моделі. Репрезентативні моделі постають у вигляді короткого запису задачі (схеми чи таблиці) або у вигляді схематичного рисунка; розв'язувальні моделі – у вигляді «дерева міркувань». До засобів навчання розв'язування задач належать також дидактичні матеріали: тексти пам'яток, опорні схеми простих і складених задач, опорні схеми типових задач та узагальнені плани їх розв'язування тощо.

У посібнику С. Стрілець [66] є також опис сюжетних задач, але суть полягає у тому, що учні 3-4 класі повинні мати уявлення про сюжетну задачу, виділяти її структурні компоненти; проводити семантичний аналіз тексту задачі та подавати його результати у вигляді схеми, рисунка, таблиці; складати план розв'язання складеної задачі, пояснювати вибір дій; записувати розв'язання задачі діями з поясненням, виразом або рівнянням; знаходити різні способи розв'язування задачі, визначати раціональний,

перевіряти правильність розв'язання задачі; складати задачі за рисунком, схемою, математичним виразом, за практичними діями з предметами, задачі, аналогічні та обернені до розв'язаної.

Існують варіанти сюжетних завдань, які можна впорядковувати відповідно до їх складності. Вони розподіляються на дві основні категорії: прості та складені сюжетні завдання. У простих завдань вам доведеться вирішити завдання, пов'язане із знаходженням невідомого компонента дій, тоді як складені завдання – комбінація 2-4 видів простих задач, таких як вирішення завдань на спільну роботу, управління одночасним рухом двох тіл та інші.

Важливо те, що для формування вміння розв'язувати ці види задач існують системи завдань, які спрямовані на опанування учнями семантичним аналізом тексту задачі та на подання результатів цього аналізу у вигляді репрезентативної моделі – схематичного рисунка, а також на обґрунтування на основі цієї моделі вибору арифметичної дії, за допомогою якої розв'язується задача.

Це передбачено вимогами до рівня навчальних досягнень учнів типовими освітніми програмами.

Проблемні задачі, як вид навчально-творчих задач, зустрічаються доволі часто. В процесі їх вирішення, молодші школярі вчаться долати труднощі, розв'язуючи протиріччя між набутими знаннями протягом життя та вимогами задачі, виявляючи нові елементи знань, засоби оперування ними, оволодівають методами пізнання. Як наслідок, це розширює їх можливості при вирішенні, надалі, складних задач, служить опорою для пошуку шляхів розв'язання та формує здатність до дослідницької діяльності.

Серед різновидів завдань, спрямованих на розвиток творчих здібностей учнів, особливо поширеними є дослідницькі задачі. Ці завдання часто виявляються в навчальних посібниках та збірниках, вимагаючи від учнів оцінки результатів, доведення законів, пояснення явищ чи процесів. Вони

сприяють активізації пізнавальної діяльності, створюючи ігрові ситуації як на уроках, так і після них.

Отже, в залежності від роботи на уроці математики, учитель вибирає той чи інший вид творчої роботи над задачами, який вимагає систематизованої роботи та розподіл задач на 2 групи: творча робота над задачами розглядуваного виду та творча робота над конкретною задачею. Для цього, необхідно дати їм можливість бачити, на що впливають ті чи інші зміни в задачі, як можна одержати дану задачу з раніше розв'язаних, як можна розкласти дану задачу на задачі відомих видів, в які задачі вона входить складовою частиною.

Навчально-творчі задачі, деякими авторами пропонується вирішувати такими способами, як:

- метод «мозкового штурму»; ТРВЗ (Г. Альдшулер), яка містить себе механізми перетворення проблеми в образ майбутнього рішення; механізми придушення психологічної інерції, яка перешкоджає пошуку рішень (неординарні рішення важко знаходити без подолання стійких уявлень і стереотипів); великий інформаційний фонд - концентрований досвід розв'язання проблем;

- метод «мозкового штурму» ґрунтується на принципі відділити процеси генерування та оцінки ідей. Психологічно учень не схильний до критики своїх ідей і, остерігаючись оцінки ідей, може стримати їх народження. Для уникнення цього групі учнів, схильних генерувати ідеї, ставлять проблему та створюють необхідні умови. Висловлені ідеї фіксуються для доопрацювання.

- методи аналогій. Розв'язання задач часто відбувається за аналогією й це можна з успіхом застосовувати для стимулювання нових ідей. Створення нового може бути підказане аналогічними ситуаціями, що трапляються в інших галузях знань. Різновидами методу аналогій є емпатія, тобто особиста аналогія й метод евристичних прийомів.

Проаналізуємо яким чином у Типових освітніх програмах за О. Савченко [57] та Р. Шияном [71] представлена тема «навчально-творчі задачі».

У програмі під керівництвом Р. Шияна, ми бачимо, що навчально-творчі задачі є у змістовних лініях, як: Числа. Дії з числами» («Життєві ситуації, які розв'язуються математичним шляхом, тексти математичного змісту, сюжетні задачі, їх розв'язання різними способами з опорою на прості математичні задачі. Перевірка правильності розв'язання проблемної ситуації різними способами») [71, с.23]. У результаті учень 3 класу «використовує відомі засоби добору даних для розв'язання проблемної ситуації, перетворює почуту інформацію у схему, малюнок, таблицю; прогнозує результат розв'язання проблемної ситуації з урахуванням власного досвіду, обирає спосіб (способи) розв'язання проблемної ситуації, розв'язує задачу різними способами, перевіряє правильність та зіставляє результат з тим, що прогнозували». В цілому, це не є повним розвитком творчості та мотивації до навчання, але автором передбачено, що дитина буде користуватися тим, що вона вже знає та вміє, тобто у 3 класі навчально-творчі задачі спираються на знання, вміння, навички, які учень засвоїв у 1 та 2 класі.

О. Савченко зазначає, що навчально-творчі завдання мають таку назву – «компетентісно-зорієнтовані задачі», які представлені у змістовій лінії «Математичні задачі і дослідження».

Виходячи з даного матеріалу, ми можемо сказати, що для того, щоб збудити та розвинути інтерес учня початкових класів до математики, варто звернути увагу до таких факторів:

1. Створення проблемних ситуацій під час вивчення теоретичних питань та розв'язування практичних завдань. Також потрібно розвивати варіативність у навчанні (надавати вибір учням при вирішенні задач)

2. Самостійне розв'язування учнями пошукових задач та завдань, які передбачають застосування знань та навичок, які вони засвоїли на минулих уроках.

3. Індивідуалізація навчання в двох напрямках: робота з усунення прогалин та робота з розумової діяльності та інтересів дітей з покращення їх знань, розширення кругозору та поглиблення знань. Відповідно, можна зробити висновок, що навчально-творчі задачі мають прямий вплив на мотиваційну спрямованість.

Висновки до розділу 1

1. Серед психологів та педагогів досі немає єдиної думки, стосовно тлумачення понять «мотив» та «мотивація». Мотив, в психології та педагогіці, визначають, як потребу, мету, намір та багато чого іншого, тоді як мотивацію – сукупність факторів або мотивів, або як динамічне утворення;

2. Молодший шкільний вік – період розвитку дитини з 6 (7) до 10 років, що може характеризуватися якісними перетвореннями пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери та інших психолого-педагогічних процесів. Мотивація у даному віці зростає, але її постійно потрібно розвивати та спрямовувати;

3. Навчально-творчі задачі мають відмінність від навчальних задач, тим, що останні спрямовані на розвиток творчих здібностей та творчих проявів учнів, за допомогою логічних задач, задач на перевірку та багато чого іншого.

4. Програми НУШ під керівництвом О. С. Савченко та Р. Шияна, не мають такого поняття, як «навчально-творчі задачі». Проте, щось подібне можна знайти у О.С. Савченко у змістовній лінії «Математичні задачі та дослідження». У Р. Шияна даний тип задач частково зустрічається у такої

змістовної лінії, як «Числа та величини», але на відміну від Савченко, автор передбачає, що розв'язання проблемних ситуацій та задач, учні будуть робити за допомогою наявних знань, умінь та навичок, які вони сформували у 1-3 класі включно.

5. Розвиток творчості можна зробити за допомогою прийомів: «мозковий штурм», «фокальних об'єктів», методом аналогій та інше. Іншими словами, розвиток творчих навичок приводить до мотиваційної спрямованості, тоді, як емоційний інтелект теж має тісний зв'язок із цим явищем. Відповідно, розвиваючи мотиваційну спрямованість, ми робимо акцент на розвиток творчих навичок та емоцій.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНИХ ЗАДАЧ

2.1. Стан досліджуваної проблеми у практиці початкової школи

У сучасному освітньому середовищі, питання про формування мотивації до вивчення математики учнів початкової школи є важливим аспектом педагогічному процесі. Навчально-виховні задачі, спрямовані на вирішення цієї проблеми, виконують ключову роль у створенні ефективного середовища для розвитку позитивного ставлення дітей до математичних знань та навичок.

Реформи у освіті нашої держави спрямовані на різнобічний розвиток, виховання та соціалізацію особистості кожного учня, який здатен жити у суспільстві, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя. Вчителі початкової школи, на сьогодні працюють з учнями, які належать поколінню Z – вони є свідомими, активними, неординарними у діях та ідеях, особливо це помітно при роботі із навчальними підручниками із математики. Вони, підручники, мають змогу розширити та розвинути певні навчальні компетентності – динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [19].

У концепції НУШ визначено ключові компетентності, які мають бути сформовані в учнів початкової школи, а саме: «спілкування державною та іноземними мовами, компетентність у природничих науках та технологіях, здатність вчитися протягом життя, ініціативність і підприємливість,

обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність та здорове життя, математична, інформаційно-цифрова компетентності, соціальна та громадянська компетентність» [26].

Формування кожної компетентності має мати глибокий індивідуальний мотив, адже дитина може здобувати знання, проте невідомо, чи стануть вони її особистісним утворення та цінністю чи ні. Вони, компетентності, зафіксовані у ТОП (типові освітні програми) О. Савченко та Р. Шияна, які визначили, що молодші школярі мають не просто набути необхідних знань, розвинути уміння та навички, але й умотивовано вивчати предмет, сформувати здатність до саморозвитку та самоосвіти [57, 72].

Саме тому, важливо, щоб учитель був не просто педагогом, а ще й другом та мотиватором до успіху дитини. Адже в основі НУШ закладено педагогіку партнерства, яка заснована на тріаді – «вчитель-учні-батьки». Саме така співпраця й допомагає учителю зробити усе, щоб умотивувати дитину навчатися та бути її другом. «Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло», – так писав В. Сухомлинський [32, с. 87].

Для формування навчальної мотивації учнів важливо створити комфортне пізнавальне середовище. М. Лук'янова стверджує, що це «світ, де кожній дитині надається право створювати власну картину світу на основі наявних у цьому світі можливостей».

Це фактор життєдіяльності дитини, у якому на основі моделювання світу забезпечується соціальний розвиток особистості, творче ставлення до життя, центр світовідчуттів і світобачень дитини як основа творення власної картини світу, що дозволяє їй задовольняти потреби в контактах із соціальним довкіллям» [39, с.32].

При можливості (хоча у дистанційному форматі) важко зробити, варто створити навчальні осередки, які допоможуть сформувати мотивацію до

навчання [26]. Сюди ми можемо віднести: осередок читайлика, навчально-пізнавальний осередок та інші.

Розглянемо кожен окремо:

1. Осередок читайлика (наповнити класну бібліотеку навчально-пізнавальною літературою, дитячими журналами, енциклопедіями, альбомами з цікавими замітками тощо). Для уроків математики краще підійдуть книжки із математичними пригодами, журналами та інше.

2. Осередок школяра має містити освітнє обладнання, яке допоможе комфортно навчатися: парта-трансформер, стілець, навчальне приладдя тощо.

3. Осередок творчості передбачає наявність матеріалів для креативного розвитку дітей: альбоми, фарби, олівці, кольоровий картон. У цьому осередку діти можуть малювати, робити аплікації, складати розповіді, вірші, твори.

4. Тематичний осередок: використання плакатів різної тематики: природничої, соціальної, мовної, математичної, технологічної, мистецької, інформаційно-комунікаційної тощо. Це допоможе учневі невимушено, на внутрішньому рівні засвоювати навчальний матеріал, формувати інтерес до нього.

5. Осередок відпочинку передбачає наявність пуфів (стілець чи канапи) для усамітнення, розслаблення.

Таким чином, осередки у НУШ дають змогу вчителям формувати мотиви та мотивацію для учнів 3-4 класів до навчальної діяльності. Вони створюють комфортне середовище, допомагають розвинути пізнавальні інтереси та стимулюють формування мотивації до навчання. Окремо варто звернути увагу на ранкові зустрічі, в яких беруть участь усі учні класу. Вони можуть проходити, як очно так і дистанційно.

Типова ранкова зустріч – зустріч на початку дня учнів класу з педагогом. «Сидячи в колі один проти одного, кожна дитина вдумливо і поважно вітається з іншими дітьми, після чого впродовж короткого часу

ділиться власним досвідом зі своїми товаришами, які з повагою слухають її, ставлять свої запитання та коментують. Після цього вся група бере участь у короткій груповій вправі, спрямованій на розвиток академічних навичок, почуття команди та відчуття єдності. Ранкова зустріч закінчується обміном щоденними новинами, які зазвичай готує педагог, щоб представити навчальні завдання дня» [76]. Все це можна проводити і дистанційному форматі, але потрібно мати контроль над часом та можливостями учнів.

Концептуальні ідеї Нової української школи спрямовані на формування мотивації молодших школярів до навчання, адже передбачають створення сприятливого пізнавального середовища, проведення ранкових зустрічей, які розвивають пізнавальний інтерес, передбачають формування компетентностей на особистому, індивідуальному рівні для кожної дитини.

Мотивація до навчання учнів, відповідно до сучасних освітніх реформ, забезпечується педагогікою партнерства, враховує індивідуальні особливості кожного учня. Для перевірки мотиваційної спрямованості учнів 3 класу можна використовувати різноманітні діагностичні методики, які оцінюють їхні інтереси, ставлення до навчання та бажання досягати успіху. Наведемо деякі з них:

1. Анкетування. Розроблення анкети з питаннями, спрямованими на виявлення інтересів, цілей та бажання учнів у навчанні. Наприклад, їхнє відношення до предмету, оцінка важливості навчальних завдань тощо.

2. Метод проєктів. Запропонувати учням реалізувати невеликі проєкти на вибір, пов'язані з темою уроку чи предмету. Спостереження за тим, наскільки активно та творчо вони підходять до виконання завдань, може розкрити їхню мотиваційну спрямованість.

3. Відкрите обговорення. Провести обговорення в класі на тему цілей, мрій та бажань учнів. Це може дати уявлення про їхню мотиваційну спрямованість і допомогти розкрити фактори, які її впливають.

4. Творчі завдання. Запропонувати учням виконати творчі завдання або проекти, де вони можуть реалізувати свої ідеї та додатково виявити свої мотиваційні нахили.

5. Дискусії та рольові ігри. Влаштувати дискусії або рольові ігри на теми, що пов'язані з навчанням. Це допоможе виявити, наскільки учні зацікавлені в обговорюваній темі та наскільки активно вони включаються в діалог.

6. Тести на мотивацію. Деякі педагогічні дослідники розробили тести, спрямовані на виявлення мотиваційних орієнтацій учнів. Такі тести можуть містити запитання про попередні досягнення, мети та цілі в навчанні.

7. Спостереження. Спостерігати за активністю, самодисципліною, виявом інтересу під час уроків та поза ними може дати інформацію про мотиваційний стан учнів.

Важливо зазначити, що для комплексної оцінки мотиваційної спрямованості слід використовувати декілька різних методів. Кожен із цих методів може допомогти отримати деякий аспект мотиваційної спрямованості учнів.

Виходячи з цього, ми вирішили обрати тест на визначення мотивів («Драбинка спонукань») та анкетування школярів за Н. Лускановою. У наступному пункті, ми можемо перейти до опису діагностичних методик, які б визначили рівні мотиваційної спрямованості учнів 3 класу.

2.2. Виявлення рівнів вмотивованості до вивчення математики в учнів 3 класу

Дослідження мотиваційної готовності (спрямованості) проводилось на базі Криворізької гімназії № 69 Криворізької міської ради. У дослідженні взяли участь 24 учня третього класу.

Дослідження проводилось у 3 етапи:

I етап – констатувальний. На цьому етапі була здійснена діагностика початкового рівня сформованості мотивації учіння учнів 3 класу.

II етап – формувальний. На даному етапі учні експериментально залучались до розроблених нами навчально-творчих завдань з математики.

III етап – на контрольному етапі дослідження була виконана повторна діагностика сформованості мотиваційної спрямованості молодших школярів та проаналізовані результати дослідження.

Для проведення першого етапу, ми використали такі методики, які були проведенні за допомогою Google forms:

1. «Драбинка спонукань» [69,17].
2. Анкета «Вивчення рівня шкільної мотивації молодших школярів» (Н. Лусканова) [17, 27].

Опишемо дані методики більш детально:

1. Методика «Драбинка спонукань». Застосовується для діагностики мотивації навчання у початковій школі. Учень ранжує 2 види мотивів навчання: соціальні і пізнавальні. До пізнавальних мотивів, методики відносить: широкий пізнавальний – орієнтація на опанування нових знань; процесуальний – орієнтація на процес навчання; результативний – орієнтація на результат навчання (оцінку); навчально-пізнавальний – орієнтація на засвоєння способу здобуття знань. Текст та ключі до методики подано у додатках Г та Д дослідження. Після проведення опитування за вказаною методикою, ми узагальнили дані у таблиці 2.1. та показали, які мотиви навчання переважають у школярів – пізнавальні чи соціальні.

Виходячи з таблиці 2.1. ми бачимо, що у класі, де проводилось дослідження переважає соціальний мотив навчання (42%), який характеризується необхідністю навчання для подальшого життя та схвалення з боку оточуючих людей (вчителів, батьків). При цьому, можна помітити, що

у 6 учнів (25%) пізнавальні та соціальні мотиви йдуть поряд один із одним. Вони, учні, навчаються не тільки для схвалення батьками чи вчителями, але й для пізнання знань, умінь та навичок у подальшому житті.

Таблиця 2.1.

**Результати виявлення рівнів мотивації навчання під час
констатувального етапу експерименту**

№	Мотив	Кількість учнів	%
1	Пізнавальний	8	33
2	Соціальний	10	42
3	Порівну йдуть мотиви	6	25

Наочно результати першої методики констатувального етапу експерименту продемонструємо на діаграмі (рис. 2.1.).

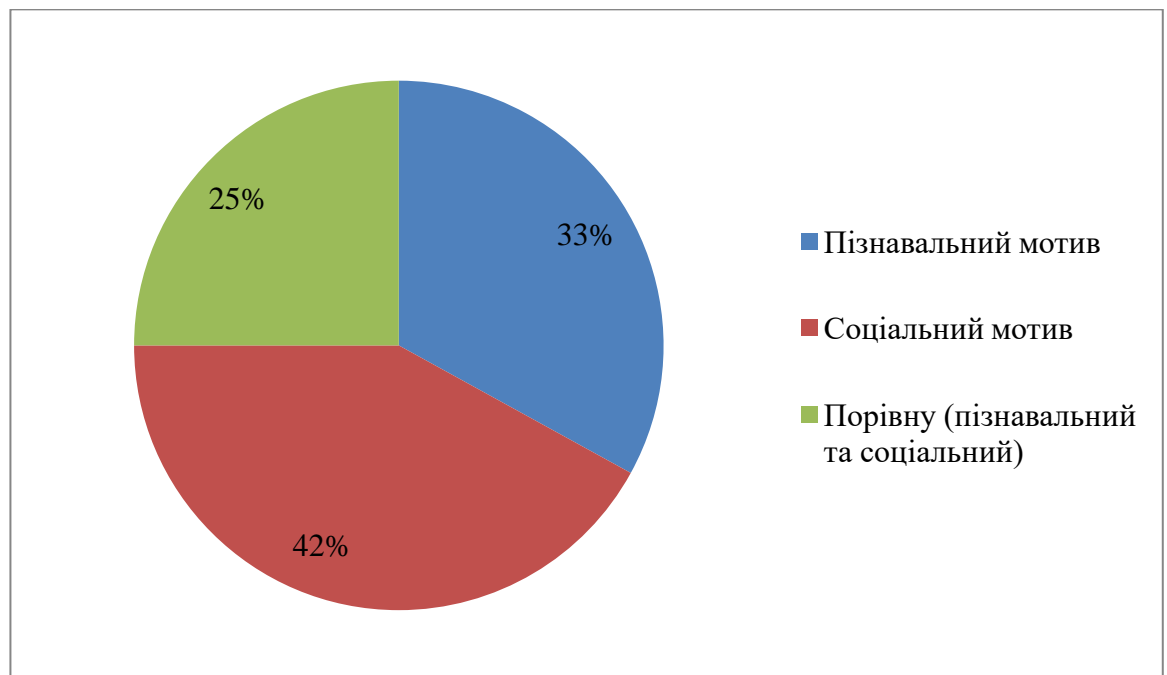

Рис. 2.1. Результати виявлення мотивів навчання за методикою
«Драбинка мотивів»

2. Анкета на вивчення рівнів шкільної мотивації учнів. Вона містить 10 питань, які мають три варіанти відповідей. Кожна оцінюється у 3, 1 або 0 балів. Інтерпретуючи результати, ми отримаємо рівні вмотивованості дітей. Текст методики, її обробка знаходяться у додатках нашої роботи.

Опис рівнів сформованості мотивації учіння, спираючись на методику Н. Лусканової подано у Додатках Е та Ж. Опрацювання методики здійснюється таким чином: кожна відповідь а – 3 бали, б – 1 бал, в – 0 балів.

Рівні шкільної мотивації в початкових класів визначається за таким діапазоном: 20–24 бали – ставлення до себе як до школяра практично сформоване. 15–19 балів – позитивне ставлення до школи, але школа більше приваблює поза навчальними сторонами. 10–14 балів – ставлення до себе як до школяра не сформоване. Менше 10 балів – негативне ставлення до школи.

Результати дослідження за даною методикою узагальнено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Результати виявлення рівня сформованості шкільної мотивації досліджуваних учнів (за Н. Лускановою)

№	Рівень сформованості шкільної мотивації молодших школярів	Кількість учнів	%
1	Високий рівень пізнавальної мотивації	14	58
2	Середній рівень шкільної мотивації	9	38
3	Низький рівень шкільної мотивації	1	4

Аналіз таблиці 2.2. показує, що високу шкільну мотивацію мають 14 учнів (58%) 3 класу; середній рівень сформованості шкільної мотивації показали 9 (38%) учнів; низький рівень сформованості шкільної мотивації показав 1 учень (4%) цього класу.

Підсумки результатів дослідження зводяться до визначених критеріїв (присутність в учнів пізнавальних потреб, пізнавальної активності, мотивів учіння та навчання та інше), а також до рівнів сформованості мотивації навчання (високий, середній, зовнішня мотивація, низький, негативне ставлення) в учнів початкових класів. Опис рівнів сформованості мотивації навчання, які спираються на методику Н. Лусканової, подамо у додатку Є дослідження.

Більш наочно дані, що представлені у таблиці 2.2., продемонструємо на діаграмі (рис. 2.2.).

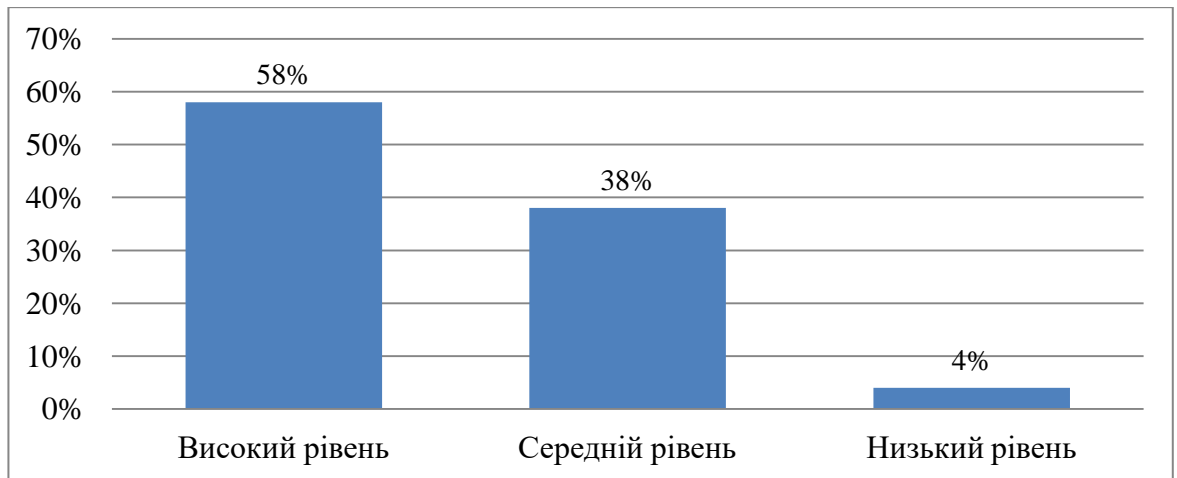

Рис. 2.2. Результати дослідження за методикою Н. Лусканової (під час констатувального етапу експерименту)

Спираючись на діаграму, ми бачимо, що високий рівень мають 14 учнів (58%), середній рівень сформованості шкільної мотивації – 9 учнів (38%), низький рівень – 1 учень (4%).

Таким чином, під час констатувального етапу дослідження була здійснена діагностика рівня сформованості мотивації навчання (мотиваційної спрямованості) учнів третього класу. Результати свідчать про те, що у класі високий рівень мотивації навчання.

2.3. Експериментальні завдання задля формування мотивації учіння на уроках математики засобами навчально-творчих задач

Після проведеного констатувального дослідження, нас зацікавив момент, щодо формування мотиваційної спрямованості на уроках математики, особливо використовуючи навчально-творчі завдання.

Мотиваційна спрямованість, як виявлено у теоретичному розділі, є спрямованістю учня на мотивацію навчання, впливаючи на це безліч факторів, включаючи емоційний інтелект (EI).

У пошуках ефективних методів мотивації інтересу до навчання математики вчителі початкових класів використовують різноманітні підходи, зокрема: використання ефекту подиву та навчальних дискусій; створення проблемних ситуацій, вибору учнями навчальних завдань, ситуацій емоційних переживань та успіху; евристична бесіда; використання аналогій, порівнянь, протиставлень, аналізу життєвих ситуацій, наочності, практичних задач, інноваційних технологій; створення ситуацій зацікавленості; пізнавальні ігри; формування мотивів обов'язку та відповідальності у навчанні; використання інноваційних технологій.

Підручники з математики, крім того, є важливим інструментом навчання. Вони мають різних авторів, тематику та інші параметри, включаючи рейтинги (ТОП), за допомогою яких вчителі або школи обирають їх для використання в повсякденній діяльності. Розглянемо по 2 підручника із урахуванням ТОП – 2 підручника за О. Савченко та 2 підручника за Р. Шияном. Першим підручником, який ми розглянемо – підручник з математики для 3 класу, автором якого є Н. Листопад [33, 34].

Підручник, відповідає ТОП О. Савченко, тому КТП вчителя побудовано із урахуванням цієї програми. Вивчаючи підручник, ми можемо звернути увагу, що підручник має різні завдання, які мають на меті розвинути увагу, пам'ять, спостережливість учня.

Задачі, як пропонує авторка, зачіпляють теми, які використовують вчителі НУШ: повторення у 2 класі, нумерація трьохцифрових чисел, складання, віднімання, множення та ділення в межах 100, вивчення одиниць вимірювання та інше.

По-перше, підручник має досить суттєву кількість задач, які мають на меті сформування життєвого досвіду в учнів.

Ці задачі теж впливають на мотиваційну спрямованість учнів, бо за їх допомогою, вони можуть створити інші задачі із подібними числами.

Покажемо задачі на рис. 2.4.

286. Тато купив у магазині кефір за 22 грн і батон за 13 грн. Для оплати покупки він подав касирові тільки 5-гривневі купюри. Скільки купюр він подав касирові? Склади вираз. Обчисли.

567. Для виготовлення однієї порції персикового десерту потрібно використати 10 г ванільного цукру. На скільки порцій десерту вистачить 100 г цукру?

Рис.2.4. Завдання, яке представлено у підручнику Н. Листопад

Розглянемо підручник С. Скворцової та О. Онопрієнко [61, 62]. По-перше, автори пропонують розв'язання обернених задач, які виходять із основних задач. Основою навчальних задач є розподіл на прості та складені задачі. По-друге, автори пропонують створювати власні навчальні проєкти, які б допомогли школярами розвивати наочність, мету навчання та інше. Також автори пропонують такі види задач, як: задачі на виявлення протиріччя (задачі-головоломки), задачі на логіку, задачі на розвиток уяви та фантазії.

Тож, ми бачимо, що у підручнику С. Скворцової на кожну тему є прості та складені задачі, які мають свої різновиди. Цей підручник використовується частіше у 3 класах НУШ, тому створювати навчально-творчі задачі будемо за цим підручником.

На рис.2.5. наведемо приклад такої задачі.

🔍 Прочитай задачу 4. Доповни схеми до задачі 4. Поясни розв'язання задачі 4 за схемами двома способами.

Рис.2.5. Завдання з підручника С. Скворцової, О. Онопрієнко

Розглянувши завдання, які пропонують нам Н. Листопад та С. Скворцова, ми можемо перейти до огляду підручників, які використовують ТОП Р. Шияна – Н. Логачевська [36, 37] та О. Гісь, О. Філяк [8, 9].

Підручник Н. Логачевської побудований таким чином, що він дозволяє учню 3 класу самому навчатися. У ньому є розподіл на прості та складені завдання, є основний та творчий варіант розв'язання прикладів чи задач, існують певні підказки, за допомогою яких, учень може вирішити завдання самостійно або проявити творчість. У деяких задачах є навіть «колючки» - задачі, які показують, що їх можна виконувати разом із однокласниками, навіть після уроку.

Проілюструємо задачі на рис. 2.6.

7 Сім'я Левченків сплачує щомісяця 100 грн за інтернет-послуги. Донька вирішила допомогти — заощадила з кишенькових грошей 6 купюр по 10 грн і одну купюру 20 грн. Чи вистачить цієї суми для сплати рахунка інтернет-послуги за один місяць?

8 У школі — 3 поверхи. Між поверхами — по 20 сходинок. Скільки всього сходинок до третього поверху? А скільки сходинок між поверхами твоєї школи? Перевір після уроків.

Рис.2.6. Завдання з підручника Н. Логачевської

Розглянемо підручник О. Гісь та О. Філяк, який не так широко поширений у навчанні початкової школи, але його використовують вчителі початкових класів через те, що автори підручника, якщо розглядати за класифікацією В. П. Кисельової-Білої, використовують задачі логічного змісту, задачі на прогнозування, задачі на складання протилежних задач, задачі на комунікативність, на розвиток уявлення та інші. Проілюструємо дані задачі.

5. Учні школи прийшли до Київського театру ляльок.

- 1) Перед початком вистави проводилась екскурсія. 23 учні слухали екскурсовода на подвір'ї театру. А в музеї театру було на 3 учні більше. Скільки всього школярів прийшло до театру ляльок?
- 2) Після екскурсії 25 школярів чекали у фое театру. До гардеробу зайшло на 11 школярів менше, ніж чекало у фое. До залу зайшло на 4 школярі менше, ніж до гардеробу. Скільки школярів зайшло до залу?

Рис. 2.7. Завдання, яке подано у підручнику О. Гісь

Виходячи із отриманого матеріалу, ми бачимо автори підручників мають не просто різну ТОП, але й засоби подачі інформації – ілюстрації, описи, факти та інше. Саме тому, ми пропонуємо такі завдання, під яких, ми можемо створити власні навчально-творчі завдання:

– Складання своїх задач, їх розв'язування. Доцільно пропонувати учням розв'язувати задачі не по діях, а за допомогою виразів, користуватися властивостями додавання під час розв'язування рівнянь, складати й розв'язувати свої задачі. Адже ми пам'ятаємо, що самостійно придумана та

розв'язана задача буде краще запам'ятовуватися, викликати позитивні емоції та інше.

– Варто проявити творчість для написання «математичних творів»: казка, вірш, байка на математичну тему. Такі завдання виховують навички дослідницької діяльності, ефективні щодо висвітлення практичної спрямованості матеріалу, що, зрештою, приводить до глибокого розуміння предмета, зацікавленості ним.

– Залік за домашнім завданням. Учням пропонується стільки задач чи прикладів, скільки учнів у класі (за змістом є задачі прості, середньої складності, складені). Термін виконання завдання - від одного-двох тижнів до місяця. Оцінюється творчий підхід до розв'язування, кількість способів розв'язування однієї задачі тощо. Поступово, від уроку до уроку, у дітей з'являється бажання не просто розв'язати задачу, а розв'язати її «найкрасивішим» способом. Успішний пошук такого способу – власне є їх маленьким відкриттям.

– Самостійне вивчення нової теми. Учням на тиждень дається завдання: самостійно опрацювати нову тему. Після цього на уроці проводиться аукціон «Учитель та учні». Неодноразово програвала учням особисто, тому що вони самостійно знаходять стільки цікавого матеріалу із заданої теми, що дивуєшся цьому, завдяки таким завданням учні вчать самостійно працювати з додатковою літературою.

Потім слід разом підсумувати всі ті нові факти, яких немає в підручнику, й осмислити їх. Після такої роботи учням простіше розв'язувати складні задачі: маючи великий обсяг знань, легко розв'язати й складну задачу.

– Гра «Так – Ні». За допомогою такої гри можна зацікавити дітей, активізувати їх діяльність. Ця гра вчить пов'язувати розрізнені факти в єдине ціле, систематизувати вже наявну інформацію, слухати і чути однокласників. Гру доцільно використовувати для створення на уроці ситуації, що інтригує,

а іноді і для організації відпочинку. Правила гри прості: учитель загадує щось (число, прізвище великого математика, геометричну фігуру, формулу тощо). Учні намагаються назвати задумане, ставлячи вчителю запитання. На ці запитання вчитель відповідає тільки словами «так», «ні», «і так, і ні». Наприкінці обов'язково проводиться коротке обговорення: які запитання були суттєвими і нашоувували учнів на правильну відповідь, а які (і чому) несуттєвими?

– Пошук цікавих математичних загадок і логічних задач. Усе починається з першого уроку, на якому пропонуються учням цікаві для даної вікової групи задачі, загадки тощо. Учні також згадують відомі їм загадки. До наступних уроків з розгадування загадок готуються вже самі. На уроці учні пропонують їх один одному, а найцікавіші з них беруть участь у конкурсі загадок.

– Гра «Дублер починає діяти». Гра полягає у залученні учнів до ведення уроків. Якщо враховувати, що проведення уроку вимагає від учня відмінного знання матеріалу, то це дає дуже позитивні результати.

– «Інтерв'ю». Обирається учень на роль журналіста і кілька учнів на ролі тих, у яких буде братися інтерв'ю за запитаннями, що стосується певної теми. Такий прийом можна використати як на етапі закріплення і повторення матеріалу, так і на етапі «відкриття» учнями нових знань (в цьому разі ті, хто дають інтерв'ю, та журналіст заздалегідь готуються до нього, добираючи запитання та відповіді на них).

– Гра «Знайди загублене». Під час такої гри учням пропонують розв'язати задачі, де відсутні деякі числа або символи. Дітям цікаво знаходити «загублене» і відновлювати записи. Без сумніву, у такій діяльності також проявляється творчість.

– Гра «Математичний детектив». Запропонуйте учням розв'язати математичні завдання, які вимагають логічного мислення та розгадування загадок. Вони можуть бути пов'язані з послідовностями чисел,

геометричними фігурами тощо. Під час вирішення завдань діти відчують себе як справжні детективи математики.

– Завдання (задачі) з поділом на рівні складності: Пропонуйте завдання, які варіюються за складністю. Це дозволить учням вибрати ті завдання, які вони вважають викликом, та відчувати задоволення від їхнього вирішення.

– Завдання (задачі) із зв'язком з реальним життям: Показуйте, як математика застосовується у повсякденному житті. Запропонуйте завдання, де учні повинні використовувати математичні розрахунки для розв'язання реальних ситуацій, наприклад, розрахунок вартості товарів, обчислення часу тощо.

У додатках до роботи (З, І, Ї, К), ми пропонуємо теми, які мають створені нами навчально-творчі задачі для учнів 3 класу, а також деякі вправи, на розвиток ЕІ (Емоційний Інтелект), які можна використовувати на уроці математики.

2.4. Результати дослідно-експериментальної роботи

На третьому етапі нашого дослідження ми провели уроки математики, в яких було використано до 3 навчально-творчих задач, які ми розробили самостійно використовуючи вище згадані підручники.

Задля перевірки результатів роботи із класом, ми вирішили використовувати такі ж самі методики:

- 1) «Анкета навчальної мотивації» (Н. Лусканової);
- 2) «Драбинка спонукань»;

Результати, які були отримані під час проведення уроків математики у початковій школі, ми можемо занести до таблиці 2.3., що відображають

показник рівня навчальної мотивації навчання (мотиваційної спрямованості) учнів 3 класу.

Спочатку нам потрібно зазначити, прояв яких мотивів стало переважати у школярів 3 класу, після проведення уроків математики із навчально-творчими задачами. Отримані результати можна записати у таблицю 2.3, виходячи з якої, ми бачимо, що в класі став переважати пізнавальний мотив, але при цьому соціальний мотив має значну долю у проведенні навчально-творчих задач на уроках математики. Адже учні активно обговорювали ці завдання, чекали на похвалу учителя та однолітків

Таблиця 2.3.

Результати виявлення рівнів мотивації навчання у початковій школі

№	Мотив	Кількість учнів (до проведення занять)	Кількість учнів (після)	%	% (після)
1	Пізнавальний	8	11	33	45
2	Соціальний	10	5	42	20
3	Порівну йдуть мотиви	6	8	25	33

На основі отриманих даних, які є у таблиці 2.3, ми можемо скласти діаграму (рис. 2.3)

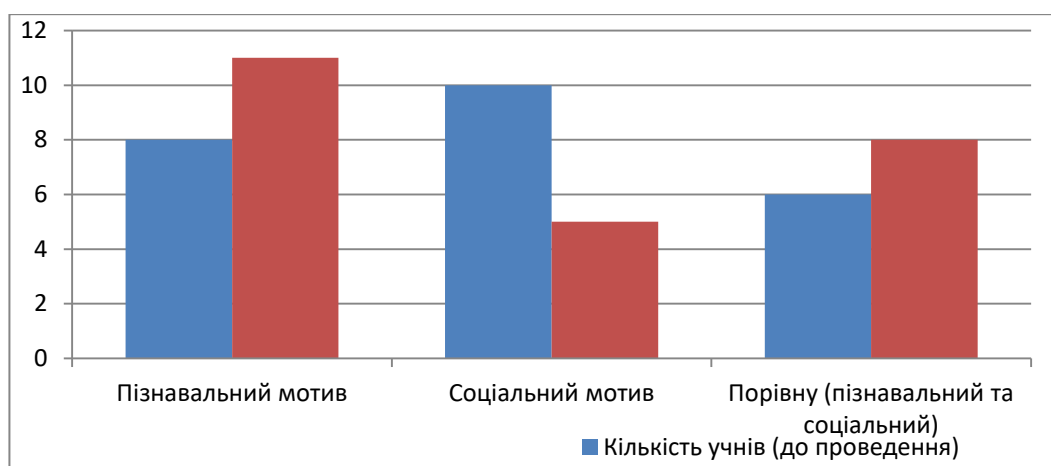

Рис. 2.3. Кількість учнів до проведення дослідження

Поруч із «Драбинкою мотивів» (спонукань), ми вирішили перевірити рівень вивчення шкільної мотивації учнів за Н. Лускановою. Результати дослідження за даною методикою записані у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Результати виявлення рівня сформованості шкільної мотивації досліджуваних учнів (за Н. Лускановою)

№	Рівень сформованості шкільної мотивації молодших школярів	Кількість учнів до проведення занять	Кількість учнів після проведення	%	%
1	Високий рівень пізнавальної мотивації	14	17	58	70
2	Середній рівень шкільної мотивації	9	6	38	25
3	Низький рівень шкільної мотивації	1	1	4	4

Аналіз таблиці 2.4. показує, що учнів, які мають шкільну мотивацію стало на 3 учні більше (70%); середній рівень сформованості мають вже 6 учнів (25%); на жаль залишається 1 учень (4%) який має низький рівень шкільної мотивації.

Підсумки результатів дослідження зводяться до визначених критеріїв (присутність в учнів пізнавальних потреб, пізнавальної активності, мотивів учіння та навчання та інше), а також до рівнів сформованості мотивації навчання (високий, середній, зовнішня мотивація, низький, негативне ставлення) в учнів початкових класів. На основі отриманих даних, які є у таблиці 2.4, ми можемо скласти діаграму (рис. 2.4).

Під час проведення повторної діагностики та спостереження за учнями, нами було помічено такі позитивні зміни:

- Підвищився рівень сформованості мотивації навчання та мотиваційної спрямованості;
- Виникає зростання інтересу до уроків математичної освітньої галузі;
- Учні почали краще засвоювати навчальний матеріал.

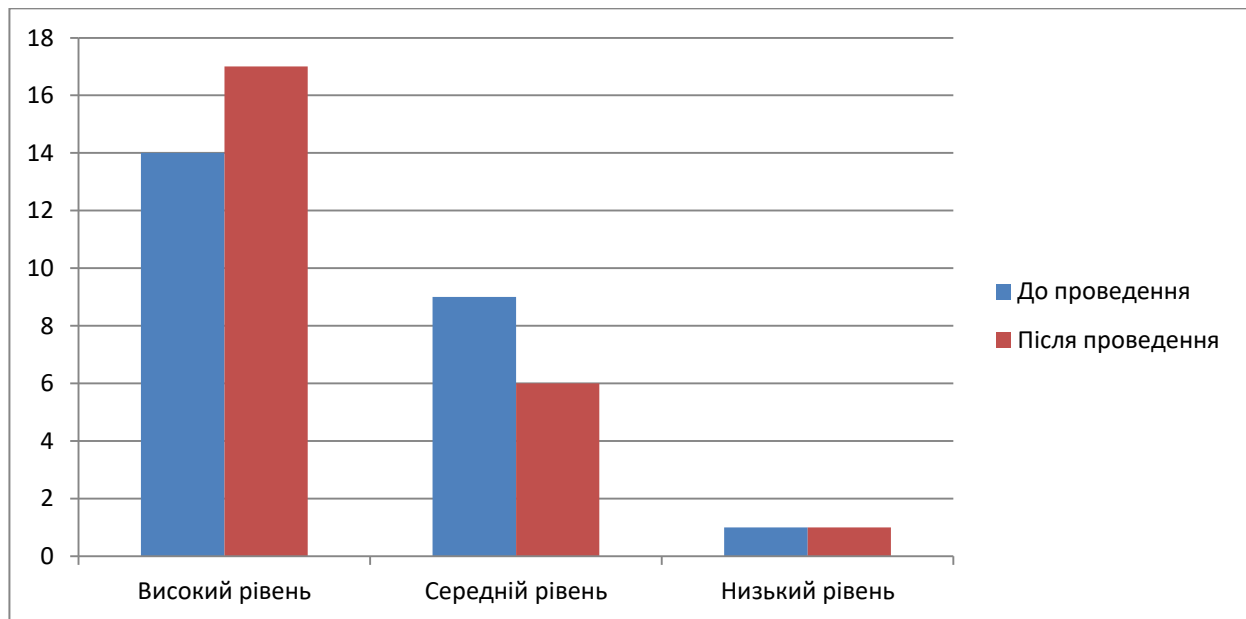

Рис. 2.4. Результати до та після проведення дослідження

Отже, результати діагностичного обстеження вказують на те, що у багатьох учнів значно зріс рівень формування мотивації навчання; вони (учні) стали краще вирішувати завдання на уроках математики, з'явився інтерес до математики в цілому.

Таким чином, бачимо, що використання навчально-творчих задач на уроках математичної освітньої галузі позитивно впливає на формування мотиваційної спрямованості. Аналіз та порівняння задач із традиційними, свідчать про те, що гіпотеза магістерської роботи підтверджена.

Висновки до розділу 2

Роблячи підсумки другого розділу, можна зазначити, що на фоні виявлених соціальних мотивів навчання учнів виникає важливе питання ефективності використання підручників у процесі навчання математики.

Аналіз підручників показав, що завдання із математичної освіти, які вони пропонують, не завжди відповідають вимогам для розвитку творчого мислення та мотивації навчання. Вчителі повинні бути гнучкими та вміло

адаптувати навчальний матеріал до потреб учнів, підтримуючи їхній індивідуальний розвиток.

Висновки також підкреслили, що, незважаючи на труднощі, пов'язані з дистанційною формою навчання та екстраординарними обставинами, учні 3 класу продовжують активно залучатися до процесу навчання.

Це свідчить про високий рівень мотивації, адаптивності та взаєморозуміння між учнями, вчителями та батьками.

Для підвищення якості дистанційної освіти в рамках НУШ важливо розвивати та впроваджувати творчі методи навчання, зокрема використовуючи спеціально розроблені навчально-творчі завдання. Це може сприяти розвитку учнівського мислення, творчих здібностей та взаємодії в онлайн та офлайн навчанні

У наступних етапах дослідження рекомендується подальше вдосконалення методів викладання та розробка інноваційних підходів до дистанційної освіти, щоб забезпечити повноцінний розвиток учнів у сучасному освітньому середовищі.

ВИСНОВКИ

За результатами вивчення наукової літератури й проведення дослідно-експериментальної роботи зроблено такі висновки:

1. У психолого-педагогічній літературі мотивація – система цілей, потреб, мотивів, інтересів, цінностей, які повинні спонукати здобувача освіти до активного засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, свідомого ставлення до учбової діяльності. Мотивація є рушійною силою, своєрідним чинником, що впливає на особистість та спонукає її до певних дій. У науковій літературі визначено два види мотивів – пізнавальні та соціальні, як впливають на навчання учнів.

2. Ми здійснили аналіз визначень «мотив», «мотивація» та «спрямованість» та з'ясували, що мотивація та спрямованість мають тісний зв'язок між собою, який об'єднується емоційним інтелектом.

3. Емоційний інтелект та мотивація теж впливають один на одного, адже позитивні емоції допомагають краще запам'ятати матеріал, знайти спільну мову з однокласниками та інше. Формування мотиваційної спрямованості залежить від настрою учнів та їх готовності пізнавати світ.

4. Ми дійшли висновку, що для розвитку мотиваційної спрямованості та творчості, вчителю варто самому створювати задачі, які стосуються математичної освітньої галузі, а також бути уважним при виборі підручників, які стосуються ТОП та Державного стандарту.

5. При порівнянні результатів діагностичної програми за методиками Н. Лусканової та «Драбинки спонукань» (мотивів) виявлено, що високий рівень мотивації навчання збільшився на 12%, але при цьому водночас йде зменшення середнього рівня на 13%. Низький рівень мотивації залишається незмінним. Щодо пізнавальних та соціальних мотивів, варто відзначити, що пізнавальний мотив став переважати у порівнянні із соціальним. Це дає змогу розвивати далі мотивацію навчання задля коригування навчального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабаян Ю. О., Матенко Ф. Ю. Формування мотиваційної сфери у молодших школярів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського*. Серія: Психологічні науки. 2014. Т. 12. С. 22–25.
2. Бех І. Наукове розуміння особистості, як основи ефективності виховного процесу. *Початкова освіта*. 2000. № 2. с. 2–6.
3. Бібік Н.М. *Нова українська школа: poradnik dla vchitelja*. Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2017. С. 42–45.
4. Богута В.М. Використання навчально-творчих задач у процесі формування творчих здібностей учнів початкових класів. *Харків: Педагогіка та психологія*, 2017. № 57. С. 21–31.
5. Бойко Ю.К., Грисенко Н. В. Motivational sphere among people with different levels of emotional inteligence. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». 2017. Т. 1.2. С. 31–37.
6. Брославська Г., Дригач Т. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкових класів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2020. С. 7–13.
7. Воляннюк А.В. Мотивація, як фактор підвищення навчальної успішності молодших школярів. *Педагогіка. Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 27 (т.1). С. 241–245.
8. Гісь О. М. Математика: підруч. для 3 кл. закл. серед. освіти (у 2х ч.): Ч.1. Харків: Ранок. 2020. 224 с.
9. Гісь О. М. Математика: підруч. для 3 кл. закл. серед. освіти (у 2х ч.) : Ч.2. Харків: Ранок. 2020. 224 с.
10. Гнатюк О. В. Формування в учнів початкових класів мотивації до навчання в сучасній Новій українській школі. 2019. С. 21–26.
11. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Переклад з англ. С.Л. Гумецької. Харків: Віват. 2020. 512 с.

12. Давиденко А.А. Науково-дослідницька діяльність учнів-членів Малої академії наук України: Посібник для вчителів та учнів. Чернігів, РВВ ЧОШПО, 2001. 38 с.
13. Дерев'яненко С.П. Емоційний інтелект, як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.05. Київ. 2009. 20 с.
14. Дзядук Н. Психологічні особливості навчальної мотивації у молодших школярів. Особистість і суспільство: методологія та практика сучасної психології: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (13 трав. 2019 р.). 2019. С. 128–130.
15. Доценко С. О. Нестандартні задачі з математики як засіб розвитку творчих здібностей учнів початкової школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах 45 (2015): С. 329–337.
16. Енциклопедія освіти/ гол. Ред. В. Г. Кремінь. Київ. 2008. 1040 с.
17. Завдання з психології до педагогічної практики студентів передвипускного курсу педагогічного університету. Навчально-методичний посібник. Е.У. Гуцало 2-е видан., випр. і доп. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2011. 246 с.
18. Заєць В.С. Мотивація навчальної діяльності молодших школярів, як психолого-педагогічна проблема. Сучасні досягнення вітчизняних вчених в галузі педагогічних та психологічних наук: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 6-7 березня 2020 р). 2020. Ч.1. С. 71–74.
19. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
20. Казьмін В. Проблема формування мотивації у навчальній діяльності. Завуч. 2004. № 5. С 9–12.

21. Карпенко Н.А. Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
22. Каткова Т. Емоційна сфера молодших школярів, які навчаються за різними програмами початкової школи. *Psychological journal*, 6.5 (2020). С. 249–263.
23. Кисельова-Біла В.П. Про нові підходи до використання математичних задач як дидактичного засобу навчання, розвитку і виховання молодших школярів. 2004.
24. Козубовська І.В, Повідайчик О.С. Короткий тлумачний словник психолого-педагогічних термінів. Ужгород, 2021. 41 с.
25. Колесник Д.В. Формування у молодших школярів мотивації до навчальної діяльності. С. 200–204.
26. Концепція Нової української школи. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>.
27. Коробко С. Л. Нова українська школа: діагностична та корекційно-розвивальна робота з молодшими школярами. Київ: Літера ЛТД, 2021. 160 с.
28. Котик Т.М. Нова українська школа: теорія та практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи. Тернопіль: Астон, 2020. 192 с.
29. Конспект лекцій з курсу “Теорія мотивації”. Укладач О.В. Прокопенко. Суми: Вид-во СумДУ, 2006. 171 с.
30. Кочарян О. С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів: навч. посіб.» Харків: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін.-т», 2011. 40 с.
31. Кутіщенко В. П. «Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій)». Київ: Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
32. Левківський М.В. Історія педагогіки: підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 376 с.

33. Листопад Н.П. Математика: підручник для 3 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах): частина 1. Київ: УОВЦ «Оріон», 2020. 128 с.
34. Листопад Н.П. Математика: підручник для 3 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах): частина 2. Київ: УОВЦ «Оріон», 2020. 128 с.
35. Листопад О. Феномен творчості: мотивації творчої діяльності та особистісні риси творців. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. №2. 2011.
36. Логачевська С.П. Математика: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах): ч.1. Київ: Літера ЛТД, 2020. 112 с.
37. Логачевська С.П. Математика: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах): ч.2. Київ: Літера ЛТД, 2020. 112 с.
38. Лоза Т. Мотиваційні пріоритети молодших школярів у процесі фізичного виховання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 1 (85). С. 257–265.
39. Лук'янова М. «Психологія навчальної мотивації школярів.» *Відкритий урок: розробки, технології, досвід*. 2006. №3/4. С. 26–32.
40. Лящ О.П. Емоційний інтелект як предмет психологічних досліджень : збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології» 22 (2013).
41. Мельник О.М. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* 73. 2020. С. 128–133.
42. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Київ: 1999.
43. Мусаєв К. Ф. Теоретичні основи мотивації навчальної діяльності.
URL: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pfto/2010_6/files/PD610_47.pdf.

44. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект, як форма прояву важливої складової особистісного потенціалу – рефлексивної свідомості. *Вісник ДНУ. Серія Педагогіка та психологія*. 2012. №9/1.
45. Овчарова О. Розвиток розумових здібностей учнів як необхідна складова формування інноваційної творчої особистості. *Початкова школа*. 2014. № 1. С. 5–7.
46. Омері І.Д. Особливості мотивації навчання дітей у дошкільній та початковій освіті. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2017. 2.22 (1), С. 194–199.
47. Опанасюк І.В. Співвідношення понять «емоційна спрямованість», «емоційна стійкість», «емоційна культура» у структурі емоційного інтелекту. Збірник наук. праць: філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ: Вид-во ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». 2014. №19. Ч. 1. 252 с.
48. Парфілова С.Л., Лисенко О.С. Психолого-педагогічні підходи до проблеми навчальної мотивації молодших школярів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. №9. С.29–32.
49. Приходько Ю.О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник. Київ: Каравела. 2012. 328 с.
50. Приходько Ю. О. Мотиваційна сфера як проблема психології особистості. *Гуманітарний корпус*. 2019. 23, Т. 2. С. 97–102.
51. Психологічний словник. Автор-укладач В.В. Синявський, О.П. Сергеєнкова. За ред. Н.П. Побірченко. Київ. 336 с.
52. Ракітянська Л.П. Сутність та зміст поняття емоційний інтелект. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2018. № 4. С. 35–42.
53. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. Київ : Богдан, 2005. 270 с.
54. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання. Київ. 226 с.

55. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. Київ : Генеза, 2002.
56. Савченко Ю.Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. №12. С.12–16.
57. Савченко О. Я. Типова освітня програма. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4_klas/2020/11/20/Savchenko.pdf
58. Савчин М.В. Вікова психологія: начальний посібник. Київ :Академвидав, 2005. 360 с.
59. Семців Ю. Формування позитивної мотивації учіння молодших школярів. 2015.
60. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.
61. Скворцова С.О. Математика: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах): ч.1.Харків : Ранок, 2020.128 с.
62. Скворцова С.О. Математика: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах):ч.2. Харків : Ранок, 2020.128 с.
63. Скворцова С.О. Нова українська школа: методика навчання математики у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах інтегративного та компетентнісного підходів :навчально-методичний посібник Харків : Ранок, 2020. 320 с.
64. Словник педагогічних та психологічних термінів до дисциплін: Педагогіка, Педагогіка та психологія вищої школи /укладачі Н.А. Несторук, Л.В. Кокоріна. 2019. 131 с.
65. Столяренко О.Б. Психологія особистості: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
66. Стрілець С.І. Методика викладання математики в початкових класах у таблицях і схемах : навчально-методичний посібник. Чернігів:

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2012. 104 с.

67. Сучасний психолого-педагогічний словник. За загал. ред. О.В. Шапран, Я.М. Домбровська. Переяслав-Хмельницький. 2016. 473 с

68. Токарева Н.М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг. 2013. 223 с.

69. Фоменко К. І. Психодіагностика мотиваційної сфери особистості молодшого школяра. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2017 №55. С. 280–295.

70. Чорней І.Д. Психологічні аспекти розвитку мотивації молодшого школяра у навчальному процесі. Нова педагогічна думка. 2014. № 4 (80). С. 165–166.

71. Шиян Р. Б. Типова освітня програма. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2020/11/20/Shiyana.pdf>.

72. Шпак М. М. Вікові особливості розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VI (68), Issue: 164, 2018 . p.72–77.

73. Шпак М. М. Емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку емоційного інтелекту в молодшому шкільному віці. Психологічні перспективи 2017. № 29. С. 234–244.

74. Яцюк М. Емоційний інтелект особистості (на хвилі Нової Української школи): навчально-методичний посібник. М. Яцюк. Вінниця: Діло, 2019. 105 с.

75. Linke J, Kirsch P, King AV, Gass A, Hennerici MG, Bongers A, Wessa M. Motivational orientation modulates the neural response to reward. *Neuroimage*. 2010 Feb 1;49(3):2618-25. doi: 10.1016/j.neuroimage.2009.09.013. Epub 2009 Sep 19. PMID: 19770058

76. Rankovi zustrichi. Міністерство освіти. URL: <https://nus.org.ua/articles/rankova-zustrich-shho-tse-i-navishho/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Емоційний інтелект (доповнення)

Сприйняття емоцій	Використання емоцій	Розуміння емоцій	Керування емоціями
<ul style="list-style-type: none"> • здатність сприймати емоції інших людей відповідно до міміки, жестів зовнішнього вигляду, поведінки, голосу; • здатність ідентифікувати власні емоції 	<ul style="list-style-type: none"> • здатність активувати своє мислення, стимулювати творчість, використовуючи емоції; • здатність контролювати свої почуття, бажання. 	<ul style="list-style-type: none"> • здатність визначати причину емоції; • розпізнавати зв'язок між думками та емоціями; • визначати перехід до іншої емоції; • передбачати розвиток емоції; • інтерпретувати емоції у стосунках, розуміти складні почуття. 	<ul style="list-style-type: none"> • здатність приборкувати, пробуджувати і спрямовувати власні емоції та емоції інших людей для досягнення мети; • здатність зважати на емоції під час виконання різного роду завдань, прийняття рішень і вибору поведінки.

Додаток Б

Сучасні підходи до емоційного інтелекту

Таблиця 1. - Сучасні підходи до емоційного інтелекту

Науковці	Визначення	Складові
1	2	3
Дж. Мейер, П. Селовей	Емоційний інтелект – здатність глибоко проникати, відчувати та виражати емоції, пов'язувати їх із думками, розуміти причину емоцій, регулювати їх, що сприяє емоційному та інтелектуальному зростанню особистості	<i>Перцепція і вираження емоцій:</i> ідентифікація і вираження емоцій визначаються фізичним станом, почуттями, і думками; емоції спрямовують мислення на продуктивні способи реагування, емоції допомагають осмисленню і запам'ятовуванню. <i>Розуміння і аналіз емоцій:</i> здатність розділяти емоції, включаючи складні емоції і почуття; здатність розуміти відносини, пов'язані зі змінами емоцій. <i>Рефлексивне регулювання емоцій:</i> здатність залишитися відкритим для почуттів, рефлексивно контролювати і регулювати емоції, щоб рости емоційно.

Продовження Табл.1.

1	2	3
Р. Бар-Он	Емоційний інтелект – множина некогнітивних компетентностей, які впливають на ефективність подолання вимог і впливів середовища	Компетенції емоційного інтелекту: <i>пізнання власної особистості</i> (поінформованість про власні емоції, впевненість у собі, самоповага, самореалізація, незалежність); <i>міжособистісне спілкування</i> (міжособистісні взаємини, соціальна відповідальність, співпереживання), <i>адаптація</i> (розв'язання проблем, оцінка реальності, пристосування), <i>управління стресовими ситуаціями</i> (стійкість до стресу, імпульсивність, контроль), <i>переважаючий настрій</i> (щастя, оптимізм)
Д. Гоулман	Емоційний інтелект – здатність людини тлумачити власні емоції та емоції інших таким чином, щоб використовувати отриману інформацію для реалізації власних цілей	Компетенції емоційного інтелекту: <i>самоусвідомлення</i> (усвідомлення емоційних станів, точна самооцінка, впевненість о собі), <i>самоконтроль</i> (контроль емоцій, ініціативність, емоційні спонукання до дії та ін.), <i>соціальна чуйність</i> (співпереживання, передбачуваність, ділова обізнаність); <i>управління взаєминами</i> (спонукання і надихання інших на справу, надання допомоги в самоудосконаленні, сприяння змін, медіаторство конфліктів тощо)
Д. Люсін	Емоційний інтелект – інтелектуальна здатність до розуміння своїх і чужих емоцій, управління ними	<i>Міжособистісний емоційний інтелект</i> – розуміння емоцій інших людей і управління ними. <i>Внутрішньоособистісний емоційний інтелект</i> – розуміння власних емоцій та управління ними.

Додаток В

Статистичні дані, які пропонує Т. Богута

Таблиця 1.1.

**Використання навчально-творчих задач
у початкових класах, %**

Види навчально-творчих задач	Класи			
	1-й	2-й	3-й	4-й

Задачі на виявлення протиріччя, проблемне бачення	16,4	10,2	8,3	5,6
Задачі з відсутністю повної вихідної інформації	3,2	8,7	11,3	9,8
Задачі на прогнозування	20,0	15,4	10,6	9,8
Задачі на оптимізацію	3,3	6,5	9,7	12,5
Задачі на рецензування	1,6	5,1	6,6	10,3
Задачі на розробку алгоритмічних і евристичних розпоряджень	16,5	12,2	9,5	6,6
Логічні задачі	1,3	4,6	8,2	11,6
Задачі на складання протилежних задач	1,2	5,6	10,4	12,4
Естетичні задачі	16,4	12,1	6,6	3,3
Дослідницькі задачі	–	–	–	–
Задачі на винахідливість	–	–	–	–
Задачі на розвиток фантазії та уяви	1,4	4,3	8,2	11,6

Додаток Г

МЕТОДИКА «ДРАБИНКА СПОНУКАНЬ»

Застосовується для діагностики мотивації навчання в початковій школі. Учень в доступній формі драбинки ранжирує 2 види мотивів навчання: соціальні і пізнавальні.

Пізнавальні мотиви:

- 1) широкий пізнавальний – орієнтація на опанування нових знань;
- 2) процесуальний – орієнтація на процес навчання;
- 3) результативний – орієнтація на результат навчання (оцінку);
- 4) навчально-пізнавальний – орієнтація на засвоєння способу здобуття знань.

Соціальні мотиви:

- 1) широкий соціальний мотив – прагнення придбати знання, аби бути корисним суспільству;
- 2) «вчительський мотив» - прагнення заслужити на похвалу і схвалення з боку вчителя;
- 3) «батьківський мотив» - прагнення заслужити на похвалу і схвалення батьків;
- 4) «товариський мотив» - прагнення заслужити на пошану своїх товаришів.

Учням пред'являються на окремих картках наступні 8 тверджень, відповідні вище вказаним 4-м пізнавальним і 4-м соціальним мотивам:

1. Я навчаюся для того, щоб все знати.
2. Я навчаюся тому, що мені подобається процес учення.
3. Я навчаюся для того, щоб отримувати гарні оцінки.
4. Я навчаюся для того, щоб навчитися самому вирішувати завдання.
1. Я навчаюся для того, щоб бути корисним людям.
2. Я навчаюся для того, щоб вчитель був задоволений моїми успіхами.
3. Я навчаюся для того, щоб своїми успіхами радувати батьків.
4. Я навчаюся, для того, щоб за мої успіхи мене поважали товариші.

Додаток Д

КЛЮЧ

Ми закінчили драбинку «Навіщо я вчуся». Перевірте, чи правильно кожен з вас її склав. На першій сходинці написано найголовніше про те, навіщо ви вчитеся. На сходинці нижче – те, що ви вважаєте менш головними, і так далі. На нижній сходинці драбинки написано те, що кожен з вас не вважає головним в своєму навчанні в школі».

Результати, отримані за допомогою даної методики, свідчать про співвідношення соціальних і пізнавальних мотивів учення школяра, які визначаються по тому, які мотиви займають перші чотири місця в ієрархії. У випадку якщо ці місця займають 2 соціальних і 2 пізнавальних мотиву, робиться вивід про їх гармонійне поєднання у школяра. Якщо ці місця займають 3 або 4 мотиви одного типу, робиться вивід про домінування даного типу мотивів учення (наприклад, соціальних).

Додаток Е**АНКЕТА ШКІЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Н.Г. Лусканової (модифікований варіант)

Інструкція: У кожному з питань вибери одну відповідь і обведи її кружком.

1. Тобі подобається в школі або не дуже?
 - а) подобається
 - б) не дуже
 - в) не подобається

2. Вранці, коли ти пробуджуєшся, ти завжди з радістю йдеш в школу або тобі часто хочеться залишитися удома
 - а) йду з радістю
 - б) буває по-різному
 - в) частіше хочеться залишитися удома

3. Якби вчитель сказав, що завтра в школу не обов'язково приходити всім учням, ти пішов би в школу або залишився удома?
 - а) пішов би в школу
 - б) не знаю
 - в) залишився б удома

4. Тобі подобається, коли у вас відмінюють які-небудь уроки?
 - а) не подобається
 - б) буває по-різному
 - в) подобається

5. Ти хотів би, аби тобі не задавали домашні завдання?
 - а) не хотів би
 - б) не знаю
 - в) хотів би

6. Ти хотів би, аби в школі залишилися одні зміни?
- а) ні
 - б) не знаю
 - в) хотів би
7. Ти часто розповідаєш про школу батькам?
- а) часто
 - б) рідко
 - в) не розповідаю
8. Ти хотів би, аби у тебе був менш строгий вчитель?
- а) мені подобається наш учитель
 - б) точно не знаю
 - в) хотів би
9. У тебе в класі багато друзів?
- а) багато
 - б) мало
 - в) немає друзів
10. Тобі подобаються твої однокласники?
- а) подобаються
 - б) не дуже
 - в) не подобаються

Додаток Є

Рівні сформованості мотивації учіння

№	Рівні сформованості мотивації учіння	Характеристика рівнів
1	Високий рівень	Здобувачам освіти характерний високий рівень пізнавальної активності, самостійність у навчанні, творче мислення, прагнення до самостійної праці. Вироблена тенденція успішно виконувати всі запропоновані завдання, також шкільні запити та установки вчителя. Цей мотиваційний рівень розрізняє виражений інтерес як до творчості так і до самостійного усвідомлення їх результату, формулювання висновків. Інтерес школярів приваблюють незвичайні навчальні завдання, в яких присутня новизна і вони вимагають творчого мислення та креативного підходу. Діти з цим рівнем є старанними, відповідальними, які в більшості болісно ставляться до своїх невдач.
2	Середній рівень	Суть мотивації на середньому рівні представлено більш великим спектром як соціальних, і пізнавальних мотивів учіння. Серед соціальних виявлені мотиви обов'язку та відповідальності, соціальної ідентифікації з батьками та вчителем. Спрямовані мотиви переважають над спрямованістю уникнення неприємностей. Пізнавальні мотиви з'являються у напрямі встановлення і розуміння пізнавальних явищ, виявлення логічних зв'язків. Під впливом навчальної діяльності відбуваються поступові зміни у пізнавальних інтересах до змісту навчання. На зміну інтересу до зовнішнього боку явищ приходить потреба розуміння їх значних ознак і якостей.
3	Зовнішня мотивація	Здобувачі освіти мають сформоване позитивне ставлення до навчання однак навчальний заклад приваблює таких дітей у більшості випадків позанавчальною діяльністю; вони комфортно почуваються у школі, із задоволенням спілкуються з товаришами і вчителями; їм подобається мати статус «учень», мати гарний портфель, пенал, підручник, ручку та ін. Але пізнавальні спонуки в них сформовані замало і тому освітній процес їх приваблює незначною мірою.
4	Низький рівень мотивації	Мотивація учіння має несталу природу та низьку дієвість. Зацікавленість виявляється у спрямованості на виконання найпростіших видів навчальних дій: списування, читання підручника. Такі учні відвідують школу без бажання та виявляють прагнення пропускати заняття; на уроках неодноразово займаються сторонніми справами, іграми; мають проблеми у навчанні та нелегко адаптуються до школи.
5	Негативне ставлення до школи	Мотивація не значна. Навчальна діяльність виражається низькою пізнавальною активністю. Пізнавальні інтереси не пов'язані із навчанням. Такі діти мають перешкоди у навчанні, проблеми у спілкуванні з шкільними друзями, вчителями, не вміють працювати в групах та парах; навчальний заклад не часто сприймається ними як вороже докільля в окремих випадках деякі з них можуть виражати агресію, відмовлятися виконувати доручення, додержувати тих чи інших норм і правил.

Додаток Ж

Результати анкетування мотивації (Н. Лускановою)

№	П.І	Кількість балів	Рівень шкільної мотивації
1	Вієнко Є.	11	Низький рівень шкільної мотивації
2	Маричук Д.	19	Середній рівень шкільної мотивації
3	Долгіх О.	15	Середній рівень шкільної мотивації
4	Баранов З.	18	Середній рівень шкільної мотивації
5	Басістов К.	20	Висока шкільна мотивація
6	Басістов Р.	20	Висока шкільна мотивація
7	Пристемська З.	21	Висока шкільна мотивація
8	Шевчик С.	22	Висока шкільна мотивація
9	Марчук В	24	Висока шкільна мотивація
10	Василенко Е.	23	Висока шкільна мотивація
11	Пінонік Л.	22	Висока шкільна мотивація
12	Лавров С.	15	Середній рівень шкільної мотивації
13	Багірли Л.	22	Висока шкільна мотивація
14	Лисенко С.	16	Середній рівень шкільної мотивації
15	Виноградов К.	21	Висока шкільна мотивація
16	Говбел А	20	Висока шкільна мотивація
17	Колесник М.	15	Середній рівень шкільної мотивації
18	Кувшинов О.	19	Середній рівень шкільної мотивації
19	Бойко А.С.	21	Висока шкільна мотивація
20	Міщура Є	19	Середній рівень шкільної мотивації

21	Трач Д.	17	Середній рівень шкільної мотивації
22	Ганницька А.	20	Висока шкільна мотивація
23	Оksamитний А.	25	Висока шкільна мотивація
24	Таран К	23	Висока шкільна мотивація

Додаток 3

«Кулачки». Стисніть міцно пальці в кулаки. Руки лежать на колінах. Стисніть кулаки ще міцніше, щоб кісточки побіліли. Он як напружилися руки! Велике напруження. Нам неприємно так сидіти! Руки втомилися. Розслабили руки. Відпочиваємо. Кисті рук потепліли. Стало легко й приємно. Слухаємо і робимо, як я. Спокійно! Вдих – видих! Руки на колінах, кулачки стиснуті, міцно, з напруженням пальці притиснуті (стиснуті пальці). Пальчики сильніше стискаємо – відпускаємо, розтискаємо. Легко припідняти й опустити розслаблену кисть.

Вправа «Тємні афірмації»

Мета: «Програмування» учасників на плідну роботу, встановлення внутрішньої гармонії.

Час: 15–20 хвилин.

Перебіг вправи:

1. Ведучий пише на аркушах паперу позитивні твердження (карток має бути на 5-7 більше за кількість учасників), що покращують психоемоційний фон людини (афірмації): я-висловлювання («Я сьогодні буду дуже допитливим/-ою», «Я винесу із цього заняття все корисне, що стосується покращення моєї роботи») та/або афоризми («Найскладніше – почати діяти, все інше залежить тільки від наполегливості», «Варто тільки повірити, що ви можете – і ви вже на пів дорозі до цілі»);

2. Картки можуть бути оформлені у будь-який спосіб (у вигляді квітки із закріпленими пелюстками, як лотерейні білети, щасливі трамвайні квитки, цукерки, кольорові серця)

3. Учасники мають заплющити очі та по черзі витягувати картки із афірмаціями. Потім вони зачитують їх уголос та аналізують те, як ці висловлювання можуть знадобитися у роботі.

Додаток I

Тема: «Одиниці величин (довжини, ваги, часу та інше)»

Задача № 1

Учень вимірював довжину декількох предметів і записав результати у таблицю. Однак він забув вказати одиниці виміру довжин цих предметів. Вкажіть можливі одиниці вимірювання та поясніть свій вибір.

Задача № 2

На початку робочого тижня в класі було 120 кубів цукру. Щодня 5 учнів приносили по 3 кубики цукру кожен, проте вони витрачали 2 куби на свої проекти. Скільки кубів залишилося в класі в кінці тижня?

Задача №3

Уявіть, що ви дослідник, який вирішив створити нові одиниці виміру довжини. Створіть дві одиниці виміру, яких не існує та поясніть, для чого вони можуть використовуватися та бути корисними для суспільства.

Задача № 4.

Учень вимірював висоту рослин у саду та записував результати. Він помітив, що чим більше він поливає рослини, тим швидше вони ростуть. Спробуйте придумати логічне пояснення цьому явищу, використовуючи поняття одиниць вимірювання.

Задача № 5

Уявіть, що ви мешкаєте в казковому будинку, де всі розміри вимірюються незвичайними одиницями. Ваша кімната має ширину, виміряну в "смішних сміхах" і довжину у "радісних радостях". Якщо ваша кімната має ширину 3 смішних сміхів і довжину 5 радісних радостей, скільки всього площа вашої кімнати?

Задача № 6

В класі було 24 учні. Під час перерви, 8 учнів пішли грати у футбол. Якщо кожен учень, який грав у футбол, витратив 2 години на гру, то скільки годин тривала вся гра?

Задача № 7.

Учениця, на ім'я Олександра, вирішила підрахувати, скільки секунд триває зимові канікули. Вона знає, що 1 хвилина=60 секунд, 1 година = 60 хвилин, а 1 день=24 години. Скільки секунд знаходиться у зимових канікулах Олександри?

Задача № 8

Учні вирішили створити свою систему вимірювання довжини, де одиницею є їхній улюблений шоколад. Якщо довжина столу - 5 шоколадок, а довжина ліжка - 8 шоколадок, то скільки шоколадок потрібно, щоб виміряти довжину кімнати?

Задача № 10

Уявіть собі, що існує така країна, як «Метроляндія», яка має власні одиниці виміру довжини – «глансики». Один «глансик» – 5 см. У вас є вимірювальна стрічка у сантиметрах. Як ви можете вимірювати відстань у глансиках? Чи існує простий спосіб конвертації? Як би ви описали цей процес?

Задача № 11

У лісі зустрічаються тварини, які мають свої власні одиниці ваги: "клундзі". Два лиси важать 30 клундзі. Якщо ви знаєте, що один лис важить 18 клундзі, скільки важить другий лис? Яка є загальна маса обох лисів в клундзях?

Задача №12

У магазині «Чарівний продукт» продається капуста та морква у таких одиницях ваги, як «корики». Відомо, що 1 корик = 1 кг. Зайці з чарівного лісу попросили вас відважити 15 кориків капусти та у тричі менше моркви. Скільки кг моркви та капусти купили заці з чарівного лісу?

Щоб це зробити, знайдіть оптимальне співвідношення мас капусти та моркви. Наприклад, якщо капуста важить 1 кг за корик, то морква важить 3 кг за корик (тричі менше). Іншими словами, виберіть такі значення мас капусти та моркви, які виконують умову, і обчисліть загальну масу покупки зайців у кілограмах.

Задача № 13

В казковій країні "Цифрія" введено нову одиницю часу: "смайлик". Один смайлик дорівнює 15 хвилинам. Якщо зараз година, скільки смайликів пройде до кінця дня? Спрогнозуйте, скільки смайликів пройде за наступні три години.

Задача №14

Ви досліджуєте новий матеріал, який можна вимірювати в одиницях "глімпси". Ваша мета - визначити, скільки глімпсів у вашому зошиті. Для цього вам потрібно створити свій власний метод вимірювання та намалювати шкалу для порівняння з іншими предметами. Опишіть ваш дослідницький підхід та результати.

Додаток І

Різні задачі

Задача № 1 (Задача на виявлення протиріччя (Н.Т.З.)):

У класі 20 учнів. Всі вони взяли у математичному конкурсі – «Кенгуру». За результатами конкурсу було визначено, що половина учнів отримала перше місце, одна п'ята – друга, решта – третє. Як це можливо? Знайдіть кількість учнів, які зайняли 2 та 3 місце.

Задача № 2.

Ви вчитель, який обрав два учня для виступу на свято Миколая. Знаючи, що один із них грає добре на піаніно, а інший – добре малює, діти не можуть визначити, який з учнів володіє яким талантом. Якщо ви можете знайти відповідь, обґрунтуйте свій вибір.

Задача № 3.

Учитель подав задачу учням: «Якщо я завтра вирішу дати вам завдання, це буде або математична задача, або мовна. Зробіть прогноз, про те, яке завдання я вам дам далі». Як ви можете прогнозувати завдання вчителя?

Задача № 4.

Учні вирішили взяти участь у благодійному ярмарку і вирішили, що вони будуть продавати дві різні продукції. Вони мають обмежений час і ресурси. Як вони можуть ефективно управляти своїм часом і зусиллями, щоб максимізувати збір коштів на благодійність?

Додаток К

Тема: «Задачі на збільшення та зменшення числа у кілька разів, сформульовані у непрямій формі»

Задача № 1.

Спочатку у Петруся було 10 маркерів. Мама подарувала утричі більше маркерів, ніж тато. Тато же подарував в два рази більше, ніж мама. Скільки маркерів стало у Петруся?

Задача № 2

Тимуру сказали, щоб він збільшив кількість конструкторів у 4 рази. Він збільшив їх кількість з 20 до 60. Скільки конструкторів у нього було спочатку?

Задача № 3

Лисичка кожного дня збільшує своє ліжко в 2 рази. Яке буде розмір ліжка через 5 днів, якщо спочатку воно мало 10 у.о.

Задача № 4

На День народження Тетяні принесли 5 подарунків, а наступного дня вона збільшила їх кількість удвічі. Як розпорядитися подарунками, щоб вони вистачили їй на 4 дні?

Задача № 5.

Ліза збільшила кількість своїх книг у 3 рази, а потім зменшила удвічі. Як це вплине на загальну кількість книг? Скільки всього у неї стало книг

Задача № 6.

Діти вирішили дослідити, як збільшується кількість кульок при кожному новому повторенні. Якщо вони починають з однієї кульки і збільшують її кількість удвічі, яким буде результат через 5 повторень?

Задача № 7

Намалюй схему, як винахідливо можна збільшити кількість плодів на дереві у 4 рази, використовуючи тільки доступні засоби.

Задача № 8

Вовк хоче збільшити свою швидкість у 3 рази та зменшити час, який він витрачає на пробіг, удвічі. Як він може досягти цієї мети? Поділись своєю стратегією та поясни, як ти розв'язав задачу з збільшенням та зменшенням числа у кілька разів.

Задача № 9

Представ, що ти маєш чарівну паличку, яка може збільшувати та зменшувати об'єкти у 5 разів. Які пригоди ти можеш зазнати з цією паличкою?

Задача №10

Маленький кролик збільшив свої морквинки у 2 рази, а потім зменшив удвічі. Як це вплине на його подорож із лісу додому? Розкажи його історію.

Задача № 11

Мама підійшла до Сашка та сказала: «Сашко, якщо ти збільшишь своє кількість марок у 4 рази, то в тебе буде 24 марки. Скільки марок у Сашка зараз?»

№12 Катя має 7 квітів у вазі. Вона вирішила збільшити їх кількість удвічі кожного тижня. Скільки квітів у неї буде через 3 тижні?*

№13 Марійка купила 8 цукерок. Вона вирішила кожну цукерку поділити на 4 частини і їсти по одній частині в день. Як їй краще всього робити це, щоб цукерок вистачило найбільше часу?

№ 14 Діти вирішили грати в гру, де кожен раз, коли вони збільшують або зменшують кількість предметів, вони повинні описати свій крок іншим словами. Спробуйте збільшити кількість книг у 3 рази та опишіть свій хід.

Задачі на спільну роботу:

№ 1. Космонавт хоче подолати велику відстань у космосі, щоб досягти невідомої планети. Він може літати на ракеті 5 годин і на супутнику 7 годин. Скільки годин космонавт літатиме, якщо відправиться на ракеті, а потім на супутнику?

№ 2. Ти отримав листа від інопланетянина, але всі слова на іншій мові. Щоб розгадати листа, тобі потрібно визначити значення кожної букви. Зашифрований рядок: 15 5 24 20, 21 19 5 12. Які слова тобі написав інопланетянин?

№ 3 На перегонах брали учні 3 класу: Аня, Богдан та Віталій. Аня фінішувала раніше, ніж Богдан, але пізніше, ніж Віталій. Хто фінішував другим? Третім? Четвертим?

№4. Ви малюєте прапор для нової країни. Половина прапора зелена, а третина - червона. Яка частина прапора залишилася для білого кольору?

№ 5. Якщо кожен кролик має 4 лапи, а в дивному збіговищі 5 кроликів, скільки лап вони всього мають разом?

№ 6. Якщо у магазині продають 8 шоколадок на день, скільки шоколадок вони продадуть за тиждень? За місяць? За рік?

№ 7. Ти потрапив у лабіринт і хочеш знайти вихід. Спробуй розробити алгоритм, який допоможе тобі вибрати правильний шлях.

№ 8. З будівельних блоків можна будувати вежі. На першому ряду 3 блоки, на другому - 5, на третьому - 7, і так далі. Скільки блоків буде на 7-му ряду?

№ 9. Ви з друзями розпочали збирати пазл. Якщо кожен з вас додає по 4 частини щодня, і в пазлі 48 частин, скільки днів знадобиться, щоб завершити його

№ 10. Ви вирішили дослідити, які рослини ростуть швидше: соняшник чи квітка. Скільки днів вам потрібно відслідковувати їх ріст, щоб зробити висновок?

№ 11. Придумайте робота-помічника для дому, який може виконувати різні корисні завдання. Опишіть, як він працює та які завдання може виконувати. Надайте блок-схему одного із видів завдання.

№12. Виручені гроші з продажу квітів вирішили розподілити між командою. Як ви розподілите гроші між членами команди та як забезпечите, щоб кожен отримав справедливу частину?

№ 13. Розробіть стратегію для гри в шахи, враховуючи рухи кожної фігури. Як ви плануєте перемогти свого супротивника?